

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

”Parempi päivä vapaudessa kuin 40 vuotta vankeudessa.” Elinkautisvankien kokemus vapauden menettämisestä ja siitä selviytymisestä.

Lägerkrantz, Kari

2014 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

”Parempi päivä vapaudessa kuin 40 vuotta vankeudessa.” Elinkautisvankien kokemus vapauden menettämisestä ja siitä selviytymisestä.

Kari Lägerkrantz
Rikosseuraamusalan ko.
Opinnäytetyö
Tammikuu, 2014

Kari Lägerkrantz

”Parempi päivä vapaudessa kuin 40 vuotta vankeudessa.” Elinkautisvankien kokemus vapauden menettämisestä ja siitä selviytymisestä.

Vuosi 2014 Sivumäärä 52

Tutkielmassa perehdytään elinkautisvankien kokemaan vapauden menettämiseen ja siitä selviytymiseen vankilan ja vankiyhteisön avulla. Tutkimus on kvalitatiivinen ja se perustuu viiden elinkautisvankin haastatteluun Helsingin vankilassa kesällä 2013. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uutta tietoa pitkäaikaisvankeuden vaikutuksista ja mahdollisesti soveltaa tätä rangaistusajaa suunniteltaessa Rikosseuraamuslaitoksessa. Tavoitteena on myös tuoda tutkittua tietoa vankien kokemuksista sekä heidän näkemyksiään kehittämiskohteista suomalaisessa rangaistusjärjestelmässä.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu kolmesta osiosta, jotka ovat vapausrangaistukset, vapauden filosofia sekä selviytyminen vapauden menettämisestä. Näillä osioilla pyritään tukemaan saatuja tutkimustuloksia, kuvaamaan suomalaista rangaistusjärjestelmää, ja tuomaan esille erilaisia määritelmiä vapaudesta filosofian näkökulmasta.

Saatujen tulosten mukaan elinkautisvangit kokevat menettäneensä vankeuden seurauksena suuren osan ystävistään, työnsä ja fyysisen läheisyyden perheeseensä. Perhettä ei kuitenkaan koettu menetyksenä, sillä haastatellut uskoivat perhetilanteen olevan ennallaan myös vapautumisen jälkeen. Vankilan henkilökunnan ei koettu auttaneen selviytymään menetyksistä ja haastatellut myös välttelivät ottamasta kontaktia henkilökuntaan. Haastatellut eivät koe olevansa osa vankiyhteisöä, vaikka ovatkin saaneet kavereita muista vangeista. Erityisesti huumausaineista kieltäytyminen erotti haastateltuja muusta vankiyhteisöstä. Elinkautisvankien kehittämisideana oli esimerkiksi parempi perehdyttäminen vankilan sääntöihin ja toimintatapoihin vankilaan tullessa.

Kari Lägerkrantz

“There Is Better Spend One day at Freedom than 40 Years in Imprisonment.” How Life Sentence Prisoner Experiences Loss of Freedom and How He Survives.

Year	2014	Pages	52
------	------	-------	----

The aim of this Bachelor`s thesis was to examine what life sentence prisoner lose when he was adjudicated to prison. There also reached how staff of prison and community of prisoners could help with survival. The research is qualitative, and it is based on the five interviews with life sentence prisoners in a prison of Helsinki in the summer of 2013. The aim of this study is to produce new knowledge on the effects of long-term imprisonment. The aim is also to bring the experience of prisoners as well as their views on development to the Finnish Penal System.

Study of the theoretical framework consists of three parts, which are prison sentence, philosophy of freedom, and survival of the penalties. These sections are aimed to support the information obtained from research results to describe the Finnish penal system and to bring out the different definitions of freedom philosophy perspective.

The main conclusion is that life sentence prisoner loses with him freedom his friends, job and physical closeness to his family. Prison staff do not help with those loss` and prisoner try to avoid contact with personnel. The interviewed do not feel part of the community of prisoners, on account of drugs

Interviewed wanted more information in the early days of captivity. They are not experienced enough with the instructions when they entering the prison

Keywords: qualitative research, Lifelong imprisonment, Finnish penalty system, socialization, freedom, coping strategy

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Vapausrangaistukset.....	7
2.1	Vapausrangaistukset suomalaisessa rangaistusjärjestelmässä	7
2.2	Elinkautinen vankeusrangaistus Suomessa	9
2.3	Kohti avoimempaa täytäntöönpanoa	10
3	Vapauden filosofia	12
3.1	Filosofien näkemyksiä rangaistuksesta	12
3.2	Vapauskäsitteiden eroja.....	13
4	Selviytyminen vapauden menettämisestä	14
4.1	Selviytymisstrategiat	14
4.2	Verkostojen merkitys vankilassa selviytymisessä	15
5	Tutkimusasetelma	17
5.1	Tutkimusaineiston keruu.....	18
5.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	20
5.3	Aineiston analyysi	22
6	Tutkimustulokset.....	25
6.1	Perheen merkitys ennen tuomiota ja vankeudessa	25
6.2	Ystävät	27
6.3	Muut vangit ja vankiyhteisöön sopeutuminen	28
6.4	Työ ja toimeentulo	30
6.5	Harrastukset.....	31
6.6	Henkilökunnan rooli	32
6.7	Tuomiona elinkautinen.....	33
6.8	Hengellisyys ja ohjelmatoiminta	34
6.9	Kokemus vapaudesta	35
7	Johtopäätökset	35
7.1	Elämä ennen tuomiota ja sen merkitys vankilassa	36
7.2	Suhtautuminen vankiyhteisöön ja vankilaan	38
7.3	Oma tuomio	39
8	Pohdinta	40
8.1	Kehittämissideat.....	41
8.2	Oman ammatillisen kasvun reflektointi	42
	Lähteet	45
	Taulukot	47
	Liitteet.....	48
	Liite 1. Tutkimuslupa.....	48
	Liite 2. Teemahaastattelun runko	50
	Liite 3. Suostumuslomake haastatteluun	52

1 Johdanto

Opinnäytetyöni idea lähti muotoutumaan halusta selvittää suomalaisen rangaistusjärjestelmän vapausrangaistusten peruslähtökohdan, eli vapaudenmenetyksen problematiikkaa. Suomen vankeuslain kolmannen pykälän ensimmäisessä momentissa todetaan näin: ” *Vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta.* ” Vapausrangaistus ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen, sillä vapaudenmenetys on hyvin laaja henkilökohtaista koskemattomuutta loukkaava toimenpide, joka vaikuttaa ihmisen jokaiseen elämän osa-alueeseen.

Jatkuvasti käytävä julkinen keskustelu rangaistusten ankaruudesta pakottaa myös poliittiset päättäjät sekä virkamieskunnan pohtimaan nykyisen järjestelmän mielekkyyttä ja toimivuutta. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tutkia vapausrangaistuksesta aiheutuneita menetyksiä tuomitulle, joita ei julkisessa keskustelussa ja mediassa oteta huomioon. Tutkimus käsittelee vain suoraan vapaudenmenetyksestä aiheutuneita menetyksiä. Usein kiinnitetään huomiota vain tuomioiden pituuteen ja vankilan olosuhteisiin. Esimerkiksi elinkautisvankien kohdalla ei nosteta esille sitä, mistä kaikesta he ovat joutuneet luopumaan tuomionsa vuoksi. Vaikka vankilan olosuhteet olisivat erinomaiset, niin vanki joutuu eroon perheestään, ystävistään, sekä kaikesta muusta joka on hänelle ollut tärkeää. Näiden huomioon ottaminen rangaistusta täytäntöön pantaessa on tärkeää, sillä ne menetykset voivat aiheuttaa suurtakin kärsimystä syllisyydentunteen ja miljöön muutoksen lisäksi.

Suomalaisessa yhteiskunnassa ja Rikosseuraamuslaitoksessa rangaistuskäsitys muuttuu ja painotukset turvallisuuden ja kuntoutustoiminnan välillä ovat jatkuvasti ristiriidassa. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, kuinka voitaisiin paremmin ymmärtää vangin menetyksiä ja näin parantaa hänen selviytymistään suljetussa laitoksessa. Tutkimuksen avulla voidaan saada selville niitä vahvuuksia, joita nykyinen järjestelmä pystyy vangin tueksi tarjoamaan sekä selvittää miten vangit kokevat oman yhteisönsä. Tavoitteena on tuottaa tutkittua aineistoa rikosseuraamuslaitokselle, jotta resursseja pystyttäisiin tehokkaammin käyttämään niihin toimiin, jotka todella tekevät vankeusajasta sellaisen, että se tukee rikoksettomaan elämään. On selvää, että kun ihminen menettää vapautensa, niin se sisältää monia muitakin menetyksiä, jotka voivat pitkissä tuomioissa olla erittäin raskaita ja energiaa vieviä. Oikeusministeriön ja rikosseuraamuslaitoksen strategiana on muuttaa painopistettä suljetusta laitoksesta, kohti avoimempaa täytäntöönpanoa. (Strategia 2011-2020.) Tutkimuksen avulla voidaankin selvittää, mitkä ovat ne kehittämiskohdat, joilla voidaan tätä tavoitetta tukea.

2 Vapausrangaistukset

Varsinainen vankilajärjestelmän kehittyminen alkoi Yhdysvaltojen itsenäistymisen sekä Ranskan suuren vallankumouksen jälkeen 1700-luvun lopulla. Tällöin vankeusrangaistus nähtiin inhimillisempänä rangaistusmuotona, joka sopisi paremmin valistusajan aatteisiin. Vankilajärjestelmän kehityksen alkuvaiheessa keskityttiin pakkotyöhön ja karkotuksiin. Esimerkiksi Iso-Britannia lähetti rikollisia pakkosiirtolaisiksi siirtomaihinsa Australiaan ja Amerikkaan. (Pajujoja 1993: 44-49.) Hollannissa puolestaan perustettiin jo 1500-luvulla työtaloja, joihin sijoitettiin maaseudulta tulleita irtolaisia, sekä pikkurikollisia. Näiden talojen tarkoituksena oli vähentää irtolaisuuden tuomaa uhkaa ja opettaa ihmisiä alkavan teollisuuden vaatimaan työntekoon. (Kiema 1988: 19-20.) Suomeen ensimmäinen työtalo perustettiin 1737, jolloin Turun kehruhuone perustettiin. Nämä laitokset, eivät kuitenkaan tuolloin vielä korvanneet ruumiinrangaistuksia, vaan niitä käytettiin niiden rinnalla. (Laine 2007: 303-304.)

Modernin vankilajärjestelmän kehittyminen alkoi kristillisen ryhmittymän kveekareiden toimesta, jotka eivät hyväksyneet väkivaltaa, ja vastustivat kiivaasti muun muassa kuolemanrangaistusta. Kveekareiden vaikutus näkyy erityisesti Amerikan siirtokunnissa ja myöhemmin muodostuneessa Yhdysvalloissa, joihin he olivat lähteneet Euroopan uskonvainojen takia. Heidän toimestaan kehitettiinkin aivan uudenlainen vankilajärjestelmä, joka perustui vankien erottamiseen toisistaan. Tällöin oli jo huomattu vankiyhteisön muodostuminen, joka koettiin ongelmaksi. Sen vuoksi vangit erotettiin täydellisesti toisistaan. Toisena parannuskeinona nähtiin pakkotyö, jota vangit tekivät selleissään tai isoissa työsaleissa. (Rothman 1995: 116-124.)

Vaikka vankilajärjestelmän alkuvaiheita voidaan pitää epäinhimillisinä ja erittäin vahingollisina fyysiselle ja psyykkiselle terveydelle, niin kuitenkin alkuperäinen tarkoitus on sama kuin modernissakin järjestelmässä. Vankeja alettiin ajatella yksilöinä, ja vankilan tehtäväksi tuli kuntouttaa heidät takaisin normeihin sopeutuviksi yhteiskunnanjäseniksi. Tällöin muodostuivat vankeinhoidon klassiset menetelmät. Näitä on kova työ, katumuksen aikaansaaminen, koulunkäynti, sekä kurinpito. Näihin menetelmiin uskottiin niin paljon, että haluttiin samat ajatukset esimerkiksi koulujärjestelmään. (Rothman 1995:121-123.)

2.1 Vapausrangaistukset suomalaisessa rangaistusjärjestelmässä

Suomalaisen rangaistusjärjestelmän perustana on rikoslaki sekä vankeuslaki, jotka pääasiassa määrittelevät rangaistavat teot, tuomion pituuden ja sisällön. Rangaistusten täytäntöönpanosta vastaa yksi viranomainen, eli Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitos toimii oikeusministeriön alaisuudessa, joka muun muassa vastaa määrärahoista sekä yleisistä linjauksista, joihin vaaditaan ministeriötason hyväksyntää. Toiminnan tavoitteena on ensisijaisesti to-

teuttaa yhteiskunnan tahto sen lakien rikkojia kohtaan, ja vastata osaltaan yhteiskunnan turvallisuudesta tehokkaalla ja valvotulla täytäntöönpanolla. Turvallisuusajattelu ymmärretään usein kapea-alaisesti, mutta tärkeänä osana sitä voidaan nähdä myös kuntouttava työote, joka kuuluu tärkeänä osana Rikosseuraamuslaitoksen periaatteita. Kuntoutuksen tarkoituksena on suunnitelmallisen ja tavoitteellisen työskentelyn kautta parantaa tuomitun valmiuksia elää rikoksetonta elämää rangaistusajan jälkeen. (Rikosseuraamus: Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Suomalaista rangaistusjärjestelmää, ja sen painopistettä ovat muokanneet erilaiset kriminaalipoliittiset, jotka painottavat rangaistuksen merkitystä eri tavoin. Näiden suuntausten ääripäinä voidaan nähdä klassinen koulukunta, joka painottaa tekoa rangaistusta määrittäessä, sekä positivismi, jonka perusajatuksena on tekijäkeskeinen rangaistus. Näiden seurauksena on syntynyt eräänlainen heiluriliike, jolloin vuosikymmenien sykleissä siirretään painopistettä toisen koulukunnan ideologian suuntaan. (Laine 2007: 350-354.) Nykyistä järjestelmään opinnäytetyössä käsiteltävä vapaudenmenetys tuli uusklassinen koulukunnan mukana, joka on ottanut vaikutteita sekä positivismista että klassisesta koulukunnasta. (Taylor yms. 1973: 6-10). Sen perusajatuksena on, että ehdoton vankeus on haitallista, eikä sillä nähdä parantavaa vaikutusta. Vankeus kuitenkin pyritään rakentamaan niin, että sillä voidaan pienentää vapaudenmenetyksestä aiheutuneita haittoja (Pellinen 1992: 102-104.) Kuntouttavien toimien tulee kuitenkin perustua vapaaehtoisuuteen, eikä pakkohoitoa voida antaa. Tällöin siis määriteltiin, että ainut rangaistus mitä voidaan antaa, on vapaudenmenetys. Klassinen koulukunta halusi myös rajata vankeusrangaistuksen ulkopuolelle syyntakeettomat, kuten lapset, ja kehitysvammaiset (Laine 2007: 350-354.)

Individualistisessa länsimaisessa yhteiskunnassa vapaudenmenetys nähdään ankarimpana rangaistuksena, joka voidaan oikeusvaltionperiaatteiden mukaisesti tuomita. Normaaliusperiaatteen mukaisesti vapausrangaistusten täytäntöönpanon tulisi mahdollisimman vähän poiketa tuomitun omasta elämästä. (Strategia 2011-2020.) Vapaudenmenetys eli vankeusrangaistus voidaan jakaa kahteen luokkaan sen tuomion määräjän perusteella. Määräaikainen rangaistus tarkoittaa, että käräjäoikeus määrää tietyn ajanjakson, jolloin tuomittu menettää vapautensa toimia täysivaltaisena yhteiskunnanjäsenenä. Tämä rangaistusaika on vähintään 14 päivää ja enintään 12 vuotta. Määräaikaisesta rangaistuksesta voi saada armahduksen tasavallan presidentin päätöksellä. Vaihtoehto määräaikaiselle tuomiolle on elinkautinen vankeusrangaistus, joka voidaan määrätä vain tietyistä erittäin törkeistä rikoksista, kuten murhasta. Elinkautisessa rangaistuksen pituutta ei ole ennalta määrätty, vaan vapautumista voi anoa Helsingin hovioikeudelta. Vankeusajan tulee kuitenkin olla vähintään 12 vuotta. Myös tasavallan presidentti voi armahtaa elinkautisvangin. (Rikosseuraamus: Seuraamukset 2013.)

2.2 Elinkautinen vankeusrangaistus Suomessa

Elinkautinen vankeusrangaistus voidaan tuomita rikoksista, joissa törkeästi riistetään ihmisen tai ihmisjoukon henki tai aiheutetaan vakava turvallisuusuhka yhteiskunnalle. Tällaisista teoista rikosnimikkeinä ovat esimerkiksi joukkotuhonta, valtiopetos, törkeä vakoilu, sekä terroristisessa tarkoituksessa tehty tappo. (Melander 2010.) Nämä ovat kuitenkin erittäin harvinaisia rikosnimikkeitä, joita käytetään erittäin vähän suomalaisessa oikeusjärjestelmässä juuri niiden vakavuuden vuoksi. Yleisin rikos, josta tuomitaan Suomessa elinkautiseen vankeusrangaistukseen, on murha

Elinkautista vankeusrangaistusta suoritti vuoden 2013 alussa 200 vankia, joista 27 oli aloittanut tuomion suorittamisen vuoden 2012 aikana. Kuten taulukosta huomaa, niin elinkautisten määrä on kasvanut moninkertaiseksi viimeisen 20 vuoden aikana ja samalla tuomion keskipituus on noussut huomattavasti. (Tilastollinen vuosikertomus. 2012.) Tähän on vaikuttanut muun muassa mielentilatutkimusten muuttunut linja, jossa entistä suuremman osan todetaan tehneen rikos täydessä ymmärryksessä. (Haaste 2013.)

Vuosi	Elinkautisvangit vuoden alussa (lkm.)	Vuoden aikana alkaneet elinkautisrangaistukset	Vapautuneet elinkautisvangit	Vapautuneiden ek-vankien rangaistuksen keskipituus
1992	31	3	5	11,2 vuotta
1995	34	5	-	-
1998	55	6	-	-
2001	60	9	2	13,7 vuotta
2004	97	7	3	15,0 vuotta
2007	136	13	3	13,5 vuotta
2010	157	14	6	14,5 vuotta
2012	175	27	3	22,4 vuotta

Taulukko 1: Elinkautisvankien lukumäärä vuoden alussa vuosina 1992-2013 sekä vuoden aikana alkaneet elinkautisrangaistukset, vapautuneet elinkautisvangit ja suoritettujen rangaistusten keskipituus vuosina 1992-2012 (Tilastollinen vuosikirja 2012.)

Murha määritellään rikoslaisissa siten, että se on tappo, joka on tehty vakaasti harkiten, erityisen raa'alla tavalla tai yleistä vaaraa aiheuttaen (Rikoslaki 21, 2§). Nimensä mukaisesti elinkautinen on ajallisesti määrittelemätön tuomio, eli se voi kestää tuomitun koko eliniän. Yleisesti kuitenkin suomalaisessa rangaistusjärjestelmässä elinkautinen on 11-12 vuotta. (Oikeusseuraamukset 2013). Keskustelua elinkautisen vankeusrangaistuksen mielekkyydestä onkin

käyty, sillä se voidaan nähdä jäänteinä vanhasta seuraamusjärjestelmästä, jolloin elinkautisen merkitys oli elinkautinen, eli tuomiota kärsittiin koko loppuikä. Kyseistä rangaistusta voidaan myös pitää nykyisen oikeusajattelun mittapuulla epähumanina, sillä tuomion pituus määräytyy vasta ajan kuluessa eikä heti tuomiota määrättäessä. Täytyy myös todeta, että Suomessa elinkautinen vankeusrangaistus on käytännössä vain noin 12-vuotta, jolloin elinkautiseen tuomittu ei todellisuudessa joudu suorittamaan rangaistuksestaan kuin murto-osan. (Melander 2010.)

Tietenkin käsitteenä ja rangaistavuudessaan elinkautinen vankeus on eräänlainen symboli, jolla halutaan painottaa sitä, että ihminen menettää loppu iäkseen oman elämänsä hallinnan, samalla tavoin kun hän on määritellyt oman uhrinsa elämän riistämällä sen. (Melander 2010.) Toisaalta kyseinen rangaistus antaa sellaisia työkaluja, että tuomitun omat valmiudet ja kehittyminen voidaan paremmin ottaa huomioon elinkautisessa rangaistuksessa, sillä tällöin hänestä tehdään arvio yhteiskuntaan sopeutumisesta ennen kuin vapauttamispäätös annetaan. (Brax 2010.) Se toisaalta voi lisätä yhteiskunnan turvallisuuden tunnetta. Myös vuosirangaistuksen määräämisen vaikeus näin vakavissa rikoksissa voi olla ongelmallista. (Haaste 2008).

2.3 Kohti avoimempaa täytäntöönpanoa

Rikosseuraamuslaitoksen strategia sekä yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus ovat niitä konkreettisia esimerkkejä siitä, että rangaistusjärjestelmästä pyritään rakentamaan avoimempi ja entistä enemmän rikoksettomuuteen tukeva tekijä, jolloin parannetaan tuomittujen kykyä integroitua yhteiskuntaan. Tämä osaltaan on yksi tekijä, joka nykyisessä järjestelmässä vie ehdottomien vapausrangaistusten merkitystä ja lisää yhdyskuntaseuraamusten roolia. (Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus 2012, s. 14-16.)

Maltillisen kriminaalipolitiikan seurauksena vankien määrä on pudonnut kolmannekseen 1970-luvusta. tähän on pyritty kehittämällä eri yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoja ja tuomalla täysin uusia rangaistusmuotoja suomalaiseen rangaistusjärjestelmään. Myös rangaistusajan suunnitelmallisuuden avulla pystytään luomaan vangin kannalta suotuisia reittejä kohti vapautumista esimerkiksi valvotun koevapauden ja avolaitossijoitteluiden lisäämisellä. Näiden uusien muotojen kehittäminen on jatkoa 1970-luvulla alkaneelle kehitykselle, jossa lisättiin muun muassa sakkorangaistuksia ja ehdollisia vankeusrangaistuksia. Koko tämän prosessin peruslähtökohtana on se, että on huomattu Rikosseuraamuslaitoksen asiakaskunnan muutos. Asiakaskunta on entistä haastavampaa, jolloin vaaditaan myös enemmän työkaluja, jotta rangaistuksesta voidaan luoda myös kuntouttava ja rikoksettomaan elämään kannustava (Tilastollinen vuosikirja 2012.)

Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa todetaan, että rangaistusjärjestelmässä pyritään jatkuvasti avoimempaan täytäntöönpanoon, jolloin pyritään vähentämään ehdottomien vankeusrangaistusten määrää suhteessa yhdyskuntaseuraamuksiin. Tietenkin strategiassa painotetaan myös täytäntöönpanon turvallisuutta, joka on yksi Rikosseuraamuslaitoksen päätehtävistä; turvata yhteiskunnan turvallisuutta. (Strategia 2011-2020.) Tämä ei tarkoita sitä, että esimerkiksi vakavimmat rikokset pyrittäisiin jatkossa tuomitsemaan eri yhdyskuntaseuraamusten muodossa. Tietenkin rangaistusjärjestelmässä edelleen vakavat rikokset kuten huumausaine- ja henkirikokset kuuluisivat ehdottomien vapausrangaistusten piiriin. Avoimempi täytäntöönpano voi kuitenkin tarkoittaa esimerkiksi elinkautisen vankeusrangaistuksen punnintaa ja sen roolia suomalaisessa oikeusjärjestelmässä. Kyseisessä rangaistustyyppissä avoimempi täytäntöönpano voi tarkoittaa esimerkiksi aikaisempaa pääsyä avolaitokseen, koevapauksien sekä ehdonalaisen vapauden aikaistamista lain määrittelemissä rajoissa. (Mohell ym. 2006, s. 303-306.)

Ehdonalaisesta vapaudesta elinkautisvankien kohdalla päättää Helsingin hovioikeus. Kun Helsingin hovioikeus punnitsee elinkautiseen vankeuteen tuomitun päästämistä, niin sillä on käytettävissään lukuisia eri lausuntoja ja selvityksiä, joiden pohjalta sen on ratkaistava, onko edellytyksiä päästää vanki ehdonalaiseen vapauteen. Hovioikeus saa käsittelyn tueksi Rikosseuraamuslaitoksen arvion vankilan sekä arviointikeskuksen johtajan puolesta, tiedot siitä täyttyvätkö valvotun koevapauden ehdot ja tarvittaessa esimerkiksi psykologin lausunto, jos vangilla on ollut potilassuhde psykologiin. Myös muiden lausuntojen hankkiminen on mahdollista. (Brax 2010.)

Valvottua koevapautta perustellaan elinkautisen vankeusrangaistuksen kohdalla sillä, että elinkautisvanki tarvitsee huomattavasti muita vankeja enemmän tukea ja kontrollia vapautteen siirtymisessä johtuen pitkästä rangaistusajasta ja sen tuomasta laitostumisen kokemuksesta. (Rikosseuraamusviraston menettelyohje 2008.)

Normaaliusperiaate on yksi vankeusrangaistuksen pääperiaatteista ja sen merkitys on korostunut sekä laajentunut vankeinhoitolainsäädännön kokonaisuudistuksen myötä, joka astui voimaan vuonna 2006. Tällöin normaaliusperiaatetta lähdettiin ensisijaisesti määrittelemään ihmisen perusoikeuksien toteutumisen kannalta ja taustamateriaalina käytettiin eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen käsittelemiä kanteluita vankeinhoidosta. (Myhrberg 2007, s. 16, 17.) Normaaliusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että vankeusajan ja vankilaolojen pitää vastata mahdollisimman paljon normaaliyhteiskunnan elinoloja ja vankilan on kehityttävä yhteiskunnan mukana. (Vankeuslaki 1, 3§). Juuri normaaliusperiaate velvoittaa vankilat järjestämään eri toimijoiden kanssa työtä ja koulutusta, mahdollisimman laajasti turvallisuusnäkökulma huomioiden.

Vankeuden määrittelyssä on lähtökohtaisesti otettu tavoitteeksi rikoksettomaan elämään tukeminen eli tällöin pyritään mahdollisimman tehokkaasti käyttämään vankeusaika hyväksi ja vähentämään vankeuden tuomia haittoja. Vuoden 2006 kokonaisuudistuksen myötä vankeusajasta tuli entistä suunnitelmallisempi ja viranomaisille tuli velvollisuus laatia jokaiselle vangille rangaistusajansuunnitelma, jossa pyritään kokonaisvaltaisesti arvioimaan rikoksettomuuteen vaikuttavat tekijät, turvallisuus sekä asettamaan tavoitteet muun muassa perhe-elämän tukemiseen. (Myhberg 2007, s. 13.) Kokonaisuudistuksen myötä haluttiin myös elinkautisvangien kohdalla tuoda rangaistukseen enemmän ennustettavuutta ja samalla koko vankeudesta tulee entistä hallitumpi. samalla halutttiin päätösvaltaa siirtää tuomioistuimille vapautumisen harkinnan osalta pois poliittisilta toimijoilta, kuten presidentiltä. (Mohell ym. 2006, s. 303-306.)

3 Vapauden filosofia

Vapaus voidaan määritellä yhteiskuntafilosofisesta näkökulmasta kahdella tavalla. Se voi olla toisaalta negatiivista tai positiivista riippuen koulukunnasta tai filosofin määrittelystä. Liberalismi ja sen äärimuoto libertarismi perustuvat negatiivisen vapauskäsitteen pohjalle. Siinä vapaus on vapautta jostain tietystä asiasta esimerkiksi yhteiskunnan tai muun yhteisön sääntelystä. Yksilö on siis vapaa silloin, kun hänen koskemattomuuteensa ei puututa eikä hänen toimintaansa muutenkaan rajoiteta. Vapautta ei siten tarvitse erikseen tavoitella, vaan vapauden saamiseen riittää, että muut eivät loukkaa yksilön oikeuksia. Valtion tehtäväksi jääkin tällöin huolehtia jokaisen oikeuksista vapautteen ja kaikki muu sääntely tulisi purkaa. Rangaistusjärjestelmä ei siis suoranaisesti sodi negatiivisen vapauden käsitettä vastaan, sillä eri rangaistuksia käyttäen valtio pystyy puuttumaan vapauden loukkauksiin. (Lagerpetz 2010, s.78-81.) Hengen riistäminen toiselta on ääriesimerkki toisen vapautteen puuttumisesta.

Positiivinen vapaus puolestaan käsittää vapauden siten, että yksilöllä on vapaus tehdä jotakin ilman, että siihen puututaan. Esimerkiksi ihmisoikeudet perustuvat positiivisen vapauden käsitteeseen, jolloin se nähdään suurimpana ihmisoikeutena, että ihmisellä on oma vapaus valita päämääränsä yleisesti hyväksytyissä asioissa kuten koulutuksessa ja työssä. (Lagerpetz 2010, s.85-86.) Positiivinen vapaus ei siten tarkoita esimerkiksi sitä, että sen turvin yksilöllä olisi oikeus haitata muiden yksilöiden koskemattomuutta tai tehdä muutakaan vahingollista.

3.1 Filosofien näkemyksiä rangaistuksesta

Rangaistusfilosofia ja sen eri koulukunnat ja suuntaukset ovat tärkeä osa yhteiskuntafilosofiaa. Juuri vapauden määrittelyn keskeisimmäksi kysymykseksi nousee, miksi yhteiskunnalla on oikeus viedä yksiltä vapaus. Me tarvitsemme rangaistukselle syyn, jotta pystymme sen hyväksymään moraalien kannalta ja samalla punnitsemaan, onko rangaistus oikeudenmukainen ja

saako rangaistava ansionsa mukaan. Rangaistusfilosofian koulukunnat voidaan jakaa karkeasti kahteen, joista on olemassa erilaisia suuntauksia ja yhdistelmiä. Nämä koulukunnat ovat utilitarismi ja retributivismi. Utilitarismi näkee rangaistuksen hyötynä yhteiskunnalle ja retributivismi puolestaan edustaa sovitusajattelua, jossa rangaistus nähdään tekijän sovituksena yhteiskunnalle. (Laine 2007, s. 200-205.)

Utilitarismi korostaa rangaistusta hyödyn näkökulmasta, jolloin se nähdään hyödyllisenä asiana yhteiskunnalla, sillä sen avulla pystyttiin rajaamaan turvallisuutta vähentävät tekijät pois yhteisöstä ja samalla heitä pystyttiin käyttämään pelotevaikutuksena muille. Utilitarismiin kuuluu vahvasti myös muut elementti kuin pelkästään vapauden menettäminen, sillä se mahdollisti muun muassa erilaisten pakkokasvatuskeinojen käytön. (Bentham 1830.)

Vapauden määrittelyn näkökulmasta retributiivinen ajattelun rangaistusfilosofiassa lähenee sitä näkökulmaa, jossa halutaan ottaa yksilön oikeudet ja vapaudet paremmin huomioon ja rangaistus rakentaa niin, että ainut rangaistuksen sisältö on vapauden menetys. (Corlett 2009, s. 71-82.) Tässä näkökulmassa rangaistava korvaa tekonsa yhteiskunnalle suorittamalla tietyn rangaistuksen, jonka kuitenkin pitää noudattaa talio-periaatetta, eli rangaistuksen on oltava ankaruudeltaan suhteellinen rikokseen nähden. (Laine 2007, s. 205)

3.2 Vapauskäsitteiden eroja

Filosofi Jean-Jacques Rosseaun käsitys vapaudesta liittyy hyvinkin paljon yksilön ja valtion suhteeseen, jossa yksilö on eräänlaisen sopimuksen avulla luovuttanut osan omasta luonnollisesta vapaudestaan valtiolle, jotta valtio osaltaan suojelisi häntä muiden yksilöiden väärinkäytöksiltä. (Rosseau 1762.) Nämä positiivisen vapauskäsitteiden filosofit kuten Hegel, Rosseau ja Kant ovat sitä mieltä, että kaikki kiellot eivät rajoita yksilönvapautta. Esimerkkinä voidaan pitää henkirikoksia, joissa valtion puuttuminen tekoon kieltämisen ja rangaistuksen avulla ei loukkaa yksilön oikeuksia tai rajoita vapautta. Kyseiset filosofit perustavat näkemyksensä sille, että yleisesti hyväksytyt moraalikäsitteet ja niiden rikkomisen kieltäminen ei riko yksilön oikeuksia, koska tällöin yksilöllä on ollut mahdollisuus vaikuttaa kyseisiin moraalisääntöihin. Tämä tietenkin edellyttää ideaalidemokratiaa, jossa kaikki osallistuvat yhteiskunnan eettisiin ja moraalisiin keskusteluihin sekä päätöksentekoon. (Lagerpetz 2010, s. 85, 88-90.)

Negatiivisen vapauskäsitteessä, jota esimerkiksi Jeremy Bentham edustaa, vapautta ei haluta sitoa moraalisiin. Tällöin nähdään, että kaikki lait ja säännökset ovat yksilön vapauden kannalta haitallisia. (Bentham 1830.) Ketään voidaan sanoa vapaaksi, mikäli hän elää osana jotain yhteisöä, jolla on normeja, joiden rikkomisesta seuraa rangaistus. Lait eivät siis ole vapautta varten, vaan niillä voidaan vain taata turvallisuus. (Wennberg 2010, s. 97-99)

4 Selviytyminen vapauden menettämisestä

Vankeuden tuomista menetyksistä on melko vähän tutkimusaineistoa, mutta tutkimukset, jotka keskittyvät vankien selviytymiskeinoihin vankeudessa, sisältävät materiaalia menetyksistä. Esimerkiksi Susanna Salin(1996.) toteaa tutkimuksessaan, että vanki pyrkii selviytymään vankeudesta, niillä samoilla periaatteilla ja keinoilla, joita hänellä on vapaudessa ollut. Vanki, jolla on hyvin vahvat sosiaaliset suhteet, ja hän on tottunut kommunikoimaan ihmisten kanssa, niin hänen selviytymisstrategiana on kiinnittyä vahvasti vankiyhteisöön ja pyrkiä mukautumaan siihen. Hän siis menettää perheensä ja lähipiirinsä, mutta korvaa nämä muilla sosiaalisilla suhteilla. Toisaalta taas vanki, jonka elämä on ollut ennen vankeutta hyvin kaoottista, eikä hänellä ole ollut merkittäviä ihmissuhteita, ei välttämättä koe menettäneensä mitään merkittävää vankeuden seurauksena. Tämän vuoksi hän joutuukin rakentamaan oman selviytymisstrategiansa täysin uudelta pohjalta. Hän voikin turvautua vankilan tarjoamaan tukeen, esimerkiksi ottamalla osaa kuntouttavaan työtoimintaan, ja muihin aktiviteetteihin. (Salin 1996: 130-135.)

4.1 Selviytymisstrategiat

John Galtung on 1950-luvulla tutkimuksissaan todennut vangin ”pakenevan” rangaistustaan, ja tällä tavoin korvaavan menetyksiään. Vanki voi paeta vankilayhteisöön, jolloin hän hyväksyy oman rangaistuksena ja pyrkii mukautumalla sääntöihin ja rutiineihin saada rangaistuksensa tuntumaan siedettävämmältä. Hän käyttäytyy eräänlaisen mallivangin tavoin. Vastakohtana tälle on pako järjestysrikkomuksiin, joilla voidaan hakea jännitystä tiukasti säädeltyyn arkeen. Vanki voi vankihierarkian kautta korostaa solidaarisuutta vankien välillä ja toiminnallaan pyrkiä vahvistamaan yhteenkuuluvuudentunnetta. Kaikki vangit eivät kuitenkaan halua kuulua tähän keskinäiseen järjestelmään, vaan pyrkivät välttelemään muita. He pakenevat ulkomaailmaan muun muassa median ja läheistensä välityksellä. He voivat myös kokea rangaistuksensa oikeutetuksi, ja kärsiä sen mukaisesti lievittääkseen omantunnon tuskia. Epäkohtien löytäminen ja niistä valittaminen voivat osaltaan olla kärsimyksen lievittämistä. Tällöin vanki pyrkii vaikuttamaan asioihinsa muun kuin vankihierarkian kautta. Kontrolloiduissa laitoksissa sairastelu voi olla pakokeino. Sairastelija ei välttämättä näyttele päästäkseen pois arjesta, vaan voi kokea itsensä aidosti sairaaksi. (Galtung 1959: 104-118.)

Galtungin tutkimustuloksia tukee myös myöhemmin Englannissa tehty tutkimus, jossa todetaan erilaisten vankityyppien muotoutuvan juuri selviytymisstrategioiden mukaan. Terence ja Pauline Morris ovat tutkimuksissaan luokitelleet vankeja muun muassa ritualisteihin, laitostuneisiin ja kapinallisiin. Ritualistit pyrkivät kaikin keinoin selviytymään arjesta noudattamalla vankilan rutiineja eivätkä he kyseenalaista sääntöjä ja määräyksiä. He voivat myös toisaalta vältellä juuri tämän vuoksi vankiyhteisöön kuulumista. Täysin laitostuneet noudattavat melko

samaa käytöskäavaa kuin ritualistit, mutta he ovat täysin aloitekyvyttömiä ja heillä on ongelmia todellissudentajun kanssa. Kapinalliset puolestaan pyrkivät kaikin tavoin vastustamaan rangaistusjärjestelmään kuuluvia sääntöjä ja vankilanhenkilökuntaa. (Morris ym.1962, s. 349-353.)

Stanley Cohen ja Laurie Taylor tutkivat Ison-Britannian pitkäaikaisvankeja, jotka olivat sijoitettuna erittäin tarkoin vartioidulle ja suljetulle varmuusosastolle. He huomasivat tutkimuksessaan, että vankien selviytyminen vastaa melko paljon muita poikkeusolosuhteita, joissa ihminen joutuu täysin eristetyksi, kuten tutkimusmatkat. (Cohen ym.1986: 1-5.) Britannian vankilaolosuhteet eivät olleet 1960- 1980-luvuilla kovin kehittyneet ja niitä voi kuvata jopa epäinhimillisiksi, joten täysin tutkimusta ei voi verrata suomalaiseen moderniin laitokseen. Näin pitkäaikaiset tutkimukset kuitenkin paljastavat tiettyjä käyttäytymismalleja, joihin ihminen turvautuu joutuessaan poikkeukselliseen ympäristöön. Tutkimuksessa muun muassa havaittiin, että vangilla on kaksi erilaista pakokeinoa. Hän joko ryhtyy vastarintaan, tai vetäytyy omiin oloihinsa. Tutkimuksessa myös nostetaan ajan merkitys vankeudessa, koska rutinoitu vankilaelämä passivoi ja laitostaa ihmistä. (Cohen ym. 1986: 1-8.)

Suomessa on tehty melko vähän tutkimuksia vangin ja erityisesti elinkautisvangin selviytymisestä vankilassa, ja nämäkin tutkimukset keskittyvät psykologisiin tekijöihin. Elinkautisvankeus eroaa muusta vankitutkimuksesta juuri vankeuden luonteen mukaan, sillä elinkautisessa vanki ei voi ennakkoon tietää omaa vapautumispäiväänsä, kuten määräaikaissa tuomioissa. (Salin 1996: 13-16.) Psykologisesta näkökulmasta ajatellen vanki muodostaa rangaistusajalleen eräänlaisen selviytymisstrategian, jossa hän jatkuvasti arvioi omaa tilannettaan ja pohtii resursseja, joiden avulla jatkuvaa stressiä tilanteesta voisi lievittää (Lazarus ym. 1984: 178-179). Selviytymisstrategian avulla vanki pyrkii torjumaan hänen identiteettiinsä kohdistuvat uhat, jotka ovat hänen itsensä määrittelemiä. Tämän muodostamiseen vanki voi hyödyntää niin vapaudenaikaisia sosiaalisia sidoksiaan, sekä vankilassa muodostuneita ihmissuhteita. (Salin 1996: 16-18.) Selviytymisen apuna vangit ovat kokeneet olevan omat yksityiset projektinsa, vankilayhteisöön sopeutuminen vankipuheen avulla, sekä omat tietoiset valinnat toiminnassaan. Vangit käyttävät puheessaan slangia, jolla he tuntevat yhteyttä vankiyhteisöön ja tätä kautta helpottavat selviytymistään. He myös tunnistavat selviytymisen olevan tietoinen valinta, joka on tehtävä. Tätä tukemassa ovat omat projektit kuten kehonrakennus, jonka avulla vankilan ahdistavuutta voidaan lieventää. (Salin 1996: 113-116.)

4.2 Verkostojen merkitys vankilassa selviytymisessä

Vapausrangaistuksesta selviytymiseen ei vaikuta ainoastaan vankiyhteisöön sopeutuminen ja sen tarjoamat mahdollisuudet kuntoutua. Vangit joutuvat tuomionsa aikana selviytymään niin syyllisyydestä, tuomion kohtaamisesta, ajan kuluttamisesta, laitostumisesta, sekä jatkuvasta

tietoisuudesta vankilan ulkopuolisesta elämästä. (Salin 1996: 121-130.) Vapausrangaistusten tuomat menetykset vaikuttavat ihmisen identiteettiin ja niillä voi olla ratkaiseva merkitys rangaistuksesta selviämässä. Esimerkiksi tutkimuksissa on selvitetty latinalaiseen kulttuuriin liittyviä perhekäsityksiä ja niiden vaikutuksia vankeuteen. Kun perheellinen mies tuomitaan vankeuteen, hän samalla menettää kontrollinsa perheeseen, eikä pysty suojelemaan heitä. Perheen tuki onkin ehdottoman tärkeää myös vankeudessa, sillä silloin mies säilyttää samalla suuren osan identiteetistään. (Toch 1975: 170-175.)

Tutkija Donald Clemmerin mukaan yleinen luulo siitä, että vankien kesken olisi suuri solidaarisuus ja ”veljeys” ei käytännössä pidä paikkaansa. Vankiyhteisössä on omat kirjoittamattomat käyttäytymissäännöt, mutta niiden vaikutus vankien käyttäytymiseen eivät ole niin suuria kuin annetaan ymmärtää. Esimerkiksi ilmiantaminen eli ”vasikointi” koetaan erittäin kielteiseksi asiaksi ja yleisesti vangit sanovatkin sen olevan kiellettyä. Kuitenkin muiden vankien tekemien rikkomusten ilmiantaminen henkilökunnalle on yleistä. Tällä tutkimuksella halutaankin tuoda esille sitä eroa vangin puheiden sekä ihanteiden ero todellisuuteen. Vankien keskuudessa tästä esimerkkinä voi pitää myös varastelua, joka ”vankikoodissa” on pidetty tuomittavana, mutta kuitenkin sitä vastaan joudutaan kamppailemaan arjessa jatkuvasti. (Kivivuori 61,62).

Vankiloiden perusongelma on alusta lähtien ollut vankiyhteisön muodostuminen, jonka on huomattu vain lisäävän uusintarikollisuutta. Erilaisia hierarkioita muodostuu aina tilanteissa joissa joukon vapautta rajoitetaan, vaikka henkilöillä ei tästä olisikaan aiempaa kokemusta. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi pidentyneet panttivankeudet, sekä sotavankileirit, joissa vangitut ovat joutuneet sinne muista kuin omista rikkomuksistaan. (Cohen ym. 1986: 47-64) Itse vangille tällainen hierarkian muodostuminen ja siihen järjestelmään kuulumisen voi olla yksi puolustautumiskeino vapaudenmenetyksen tuomien menetysten korvaamiseksi. Tutkimukset osoittavat, että vankiyhteisön koheesion taso on rinnastettavissa rangaistuksen tuomien kärsimysten kanssa. Jos koheesio on korkea, ja hierarkia muodostunut, niin vanki kokee rangaistuksensa vähemmän rangaistavana. (Sykes 1958: 107.)

Niina Väkeväisen (2008.) tutkimuksessa elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomitut naiset korostavat läheisten merkitystä vankilassa selviytymisessä. Tutkimuksessa todetaan, että kenkään haastatellun lähimmäiset eivät katkaisseet välejäan tuomittuun vankeuden aikana. Vierailut koetaan erittäin tärkeiksi, vaikka ne ovatkin erittäin epämiellyttäviä juuri vankilamiljöön vuoksi. Tapaamisiin usein liittyy rajoituksia, kuten koskettamiskielto, joka voi ahdistaa niin vankia kuin tapaajakin. Naispuoliset elinkautisvangit nostavat tärkeimmäksi yhteydenpitovälineeksi kirjeet, koska niiden avulla he voivat purkaa omia ajatuksiaan. Kirjeet ovat myös verrattain edullinen yhteydenpitoväline, sillä puheluiden hinnat voivat pienillä vankilansioilla olla melko suuri kuluerä. Perhetapaamiset eivät ole naisvankien mielestä vastaa sitä,

mitä niiden kuului olla esimerkiksi tapaamistilojen osalta. He pohtivatkin perhetapaamisten mielekkyyttä esimerkiksi pienille lapsille tämän sekä tiukkojen tarkastusten vuoksi. (Väkeväinen 2008, s.92-95.)

Elinkautisten naisvankien kokemukset henkilökunnasta olivat riippuvaisia laitoksen koosta. Pienemmissä laitoksissa henkilökunta koettiin jopa miellyttävänä, sillä he osasivat ottaa vangit huomioon yksilöinä eikä suurena vankiyhteisönä. Naisvangit hakivat henkilökunnasta turvaa ja apua henkisesti vaikeina aikoina, jolloin keskustelut ja empatia koettiin tärkeäksi. Negatiivisiksi asioiksi henkilökunnassa koettiin juuri henkilökohtaisen ja yksilöllisen työskentelyotteen puuttuminen, jolloin yhteydenpito vankien ja henkilökunnan välillä oli minimissä. Tällöin toivottiin erityisesti helpompaa lähestymistä juuri siihen henkilökuntaan, jotka ovat vankien kanssa jatkuvasti eli pääasiassa vartijoihin. Asiointilomakkeilla asiansa esittely koettiin vaikeaksi. (Väkeväinen 2008, s. 97-101.)

Elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomitut naisvangit kokivat olevansa tuomioon johtaneen teon vuoksi huonommassa asemassa vankiyhteisössä kuin samoista rikoksista tuomitut miehet. Erityisesti henkisen väkivallan rooli oli suurta naisten keskuudessa vankilassa, jolloin esimerkiksi huorittelulla pyritään alistamaan toista vankia. Myös tässä tutkimuksessa käy ilmi, että ”vankikoodin” ja todellisen käyttäytymisen välillä on suuri ero. Esimerkiksi muiden asioihin sekaantuminen on hyvin yleistä naisvankien keskuudessa. (Väkeväinen 2008, s. 98-99.)

5 Tutkimusasetelma

Tutkimus lähti liikkeelle syksyllä 2012, jolloin aihealueen rajaus sekä teoreettisen viitekehyksen kartoittaminen alkoivat. Tutkimuksen ensimmäisenä työvaiheena oli laatia kattava tutkimussuunnitelma, josta selviää tutkimusongelma, tutkimuskysymykset, alustava teoreettinen viitekehys sekä aikataulu tutkimuksen toteuttamiseksi. Kyseiset aihe-alueet ovat esiteltyinä myöhemmin tämän kappaleen muissa osioissa. Suunnitelma esiteltiin seminaarissa huhtikuussa 2013, jolloin se hyväksyttiin ja lähetettiin Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoon tutkimusluvan saamiseksi. Tutkimuslupa myönnettiin 07.05.2013. Tutkimuslupa liitteenä. Haastattelut sekä haastatteluiden litterointi suoritettiin kesällä 2013 ja tulosten analysointi sekä raportointi suoritettiin syys-marraskuussa 2013.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomitut selviytyvät vapauden menetyksestä suomalaisessa rangaistusjärjestelmässä. Tutkimuskysymyksinä ovat:

1. Mitä vangit ovat menettäneet vankeusrangaistuksensa seurauksena?
2. Mitkä asiat vankilassa ja vankiyhteisössä korvaavat vankeusrangaistuksen tuomat menetykset?

Tutkimusta ei voi tehdä ilman tutkimusongelmaa, sillä tieteen tehtävänä on osaltaan kehittää ihmisten ja yhteisöjen tietoisuutta ja viedä eteenpäin yhteiskunnan kehitystä. Tämän vuoksi tutkimuksessa pitää olla jokin ratkaistava asia. Ongelmaa lähdetään lähestymään purkamalla se kahteen tutkimuskysymykseen. Näiden kysymysten avulla pyritään kerättyä sellaista tietoa, jolla pystytään luotettavasti ratkaisemaan tutkimusongelma. Tieteellisyyden määrittely tutkimuksessa on, että tieto on kerätty eettisesti ja luotettavasti sekä sen analysoinnissa on käytetty strukturoituja menetelmiä. (Kananen 2010, s. 18-19, 24-25.)

5.1 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimusongelmassa rajataan tutkimusaineisto Suomessa tuomittuihin ja Suomessa rangaistustaan suorittaviin elinkautisvankeihin. Tämä perusteltiin sillä, että elinkautisvangit muodostavat selkeän vankiryhmän, joilla vapausrangaistus eroaa selvästi muista vangeista juuri tuomion päättymisen suhteen. Suomessa jokainen muu vankiryhmä tietää vapautumispäivänsä rangaistusajanlaskelman perusteella, mutta elinkautisvangeilla on vain vuosimäärä, jonka jälkeen he voivat anoa ehdonalaista vapautumista tai armahdusta. Elinkautisvankien määrä on myös lisääntynyt monikertaisesti 1970-luvusta, joten ilmiönäkin kyseinen rangaistus on ajan-kohtainen sekä puhutteleva.

Elinkautisvankien suuresta määrästä johtuen haastateltavia pyrittiin rajaamaan erilaisten staattisten tekijöiden pohjalta, jolloin haastatteluun valikoituisi juuri tutkimusongelman kannalta olennaista. Tutkimuksen asettelussa päädyttiin siihen, että haastateltavien olisi tullut suorittaa vankeusrangaistuksestaan vähintään kaksi vuotta. Tämä johtuu siitä, että tällöin vangille on kehittynyt jo selkeä kuva vankilasta, sen toiminnasta ja vankiyhteisöstä ja hän pystyy paremmin arvioimaan omaa rooliaan suljetussa laitoksessa. Hän myös pystyy paremmin pohtimaan eri menetyksiä ja niiden korvaamista silloin kun rangaistuksen alkamisesta on kulunut riittävä aika. Tutkimuksessa kuitenkin haluttiin rajata pois ne vangit, jotka ovat jo siirtyneet avolaitokseen, sillä heidän käsityksensä vapaudesta on saattanut muuttua erilaisessa ympäristössä, jossa vapautta on huomattavasti enemmän. Vapauden merkityksestä johtuen tutkimusaineistosta rajattiin pois ne elinkautisvangit, joilla vankilakertaisuuksia on enemmän kuin yksi, eli he ovat olleet suorittamassa vankeusrangaistusta aiemminkin. Ensikertalaisein rajaaminen oli tutkimusongelman kannalta oleellista, sillä heillä kokemus vankilasta on erilainen kuin niillä vangeilla, jotka ovat kokeneet saman aiemminkin.

Haastattelut päätettiin tehdä Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella Helsingin vankilassa, joka on suljettu vankila ja siellä suorittaa vankeusrangaistustaan tarvittava määrä elinkautisvankeja. Helsingin vankilaan päädyttiin myös sen vuoksi, että tutkimuksen tekijä suoritti syventä-

vän harjoittelujakson erityisohjaajana kyseisessä laitoksessa kesällä 2013. Tutkimukseen haastateltiin viisi elinkautisvankia. He olivat suorittaneet elinkautisesta vankeusrangaistuksestaan 3-9 vuotta ja haastateltavien ikä vaihteli 25 ikävuodesta 60 ikävuoteen. Kaikki haastatellut olivat suorittaneet suurimman osan rangaistuksestaan Helsingin vankilassa.

Teemat muodostuivat hyvin konkreettisiksi elämän osa-alueiksi, jotka ovat yleisesti mielletty tärkeiksi. Teemoilla voidaan samalla peilata vankilayhteisöä, jolloin halutaan saada tietoa siitä, mitä vankila ja vankiyhteisö tuovat menetysten tilalle. Pääteemoiksi muodostui elämä ennen tuomiota, vankila tukena sekä kolmantena vankiyhteisö tukena. Ensimmäinen pääteeman, eli elämä ennen vankeutta muodostui esimerkiksi Tochin(1975) tekemään tutkimukseen, jossa perheenmerkitystä selviytymisen kannalta korostettiin. Alateemoiksi valikoitui:

- Perhe
- Ystävät
- Työpaikka/ toimeentulo
- Harrastukset

Toisena pääteemana on vankilayhteisö. Vankilassa vanki kuuluu kahteen ryhmään, joka huomioitiin haastattelua suunniteltaessa. Vankila on yhteiskunnan ylläpitämä suljettulaitos, jossa työskentelee valtion palveluksessa olevia virkamiehiä. He ovat siellä vankeja varten, ja heidän kanssaan vanki joutuu päivittäin asioimaan eri elämän osa-alueisiin liittyen. Virkamiehet pyrkivät kaikessa toiminnassaan toimimaan rikosseuraamuslaitoksen periaatteiden mukaisesti, eli olemaan oikeudenmukainen, ja uskoa ihmisen kykyyn muuttua. Heidän tehtävänä on olla vangin tukena ja auttaa vankilassa selviytymisessä ja valmistella rikoksettomaan elämään kuntoutuksen ja kuntouttavan työn kautta. Vankilayhteisön alateemoiksi muodostuivat:

- Henkilökunta
- Kuntoutusohjelmat
- Työtoiminta
- Hengellisyys

Vangit myös muodostavat oman yhteisönsä, jossa on oma hierarkiansa ja käyttäytymissäännöt. Vankiyhteisö on analyysin kolmas pääteema. Vankiyhteisö luo vankilaan täysin erilaisen miljöön, joka muodostuisi vain pelkistä valtion virkamiehistä. Tutkimuksen tarkoituksena olisi selvittää, miten nämä eri toimijat positiivisesti vaikuttavat vangin selviytymiseen vapausrangaistuksestaan. Teemojen avulla pyrittiin selvittämään, kumman vanki kokee itselle tärkeämmäksi selviytymisen kannalta: virallisen järjestelmän, vai vankiyhteisön tuoman epävirallisen hierarkian ja tukiverkon. Tämä teema muodostui muun muassa Sykesin(1958) sekä Cohe-

nin ja Taylorin(1986) tekemien tutkimusten pohjalta, joissa pohditaan vankiyhteisön merkitystä ääriolosuhteista selviytymisessä ja koheesion merkityksestä. Alateemat vankiyhteisöstä:

- Vankihierarkia
- Samalla osastolla olevat vangit
- Vankien sisäiset järjestyssäännöt

Haastattelurunko muodostui alateemojen ympärille, jolloin jokainen teema käytiin läpi samankaltaisten kysymysten avulla. Ensimmäinen osion, eli vapausrangaistuksen tuomien menestysten teemat haastateltiin seuraavavilla kysymyksillä. Esimerkkinä perhe:

- Millainen perhetilanne teillä oli ennen tuomioon johtanutta tekoa?
- Mikä oli perheen merkitys vapaudessa, entä nyt?
- Kuinka koet perhetilanteen muuttuneen tuomion vuoksi?
- Millaiseksi koet nykyisen asemasi perheessä? Mitä tunteita tämä herättää?
- Millaiseksi kuvittelet tilanteen vapautumisen jälkeen? Samanlainen? Muuttunut?

Kysymyksiä teemoihin, jotka koskevat vankilan ja vankiyhteisön tuomia selviytymiskeinoja. Esimerkkinä henkilökunta:

- Miten henkilökunta tuki vankeuden alkuaikoina? Entä kuinka tukee tällä hetkellä?
- Koitko tämän hyödylliseksi? Mitä olisit kaivannut?
- Mitä erilaisia toimia henkilökunta teki, jotta vankeusrangaistus olisi ollut helpompi suorittaa? Kuinka nämä sinuun vaikuttivat?

5.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Ihmisiä ja heidän kokemuksiaan tutkittaessa tutkimuksen toteuttaminen eettisiä periaatteita kunnioittaen on tutkimuksen peruseriaatteita. Tämä korostuu erityisesti rikosseuraamusalalla, jossa asiakkaiden yksityisyys on erittäin tärkeää jo heidän saaman julkisen huomion vuoksi. Tässä tutkimuksessa eettisyys on pyritty huomiomaan prosessin jokaisessa vaiheessa. Haastateltavia valittaessa käytettiin hyödyksi työelämän edustajia, joilla on vankka tietotaito tästä asiakasryhmästä ja samalla heillä on tietoa mahdollisten haastateltavien tilanteesta ja tutkimukseen vaikuttavista tekijöistä. Esimerkiksi mielenterveysongelmat ovat vangeilla yleisiä, jonka vuoksi oli tärkeää valikoida haastateltaviksi sellaisia, joilla on kykyä reflektoida itseään ja omaa ajatusmaailmaansa haastattelijan kanssa.

Haastateltavien saaminen ja heidän motivoiminen tutkimukseen on myös tapahduttava eettisiä periaatteita kunnioittaen. Esimerkiksi haastattelusta palkitseminen erilaisin aineellisin asioin, on tutkimuksen sekä Rikosseuraamuslaitoksen kannalta ongelmallista. Henkilökunnan kanssa käytyjen keskusteluiden jälkeen tutkimuksen tekijä lähetti kaikille vangeille, jotka täyttävät kriteerit, alustavat suostumuslomakkeet. Kukaan vangeista ei kuitenkaan palauttanut kyseistä lomaketta täytettynä takaisin. Tutkimuksen tekijällä oli kuitenkin erityisasema, sillä hän oli suorittamassa samanaikaisesti harjoitteluaan Helsingin vankilassa. Olikin tarkoituksenmukaista, että tällöin hän pystyi henkilökohtaisesti käymään kysymässä suostumusta haastatteluun. Kaikki kriteerit täyttävät elinkautisvangit suostuivat haastatteluun, sillä haastattelut pystyttiin järjestämään hyvin joustavasti virka-aikana ja vaadittavat tilat olivat helposti järjestettävissä haastattelijan ollessa osana laitoksen henkilökuntaa. Haastattelijan rooli ei kuitenkaan tämän vuoksi sekoittunut vankien näkökulmasta, sillä tutkimuksen tekijä ei harjoittelunsa aikana työskennellyt kyseisten vankien kanssa.

Ennen haastattelun alkua haastateltaville selvennettiin tutkimuksen tarkoitus, nauhoituksen tarkoitus ja yleiset periaatteet tutkimuksen tekemisestä. Tällöin haastateltavat allekirjoittivat varsinaisen suostumuslomakkeen, jossa he lupautuivat haastatteluun, joka nauhoitetaan ja saatua materiaalia käytetään ammattikorkeakoulun opinnäytetyöhön tehtävään tutkimukseen. Haastattelussa saatu materiaali litteroitiin siten, että haastateltavia ei enää käsitelty heidän nimillään, vaan heidät nimettiin haastateltava numero yksi ja niin edelleen. (Kuula ym. 2010, s.451, 452.) Sellaisten haastateltavien kohdalla, jotka eivät puhuneet äidinkielellään suomea, litteroitua tekstiä muokattiin siten, että heitä ei ole tunnistettavissa aineistosta.

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi perustuu siihen, miten aineisto on hankittu, miten sitä on analysoitu ja miten se raportoidaan eteenpäin. Tutkimuksen luotettavuuden perusta on, että se on toteutettu tieteellisten periaatteiden mukaan. Tieteellisyys on määritelty jo aiemmassa kappaleessa. Tieteellisyydellä tarkoitetaan sitä, tämä tutkimus on tehty niiden aineistonkeruu- ja analysointimenetelmien avulla, jotka ovat yleisesti hyväksytyjä ja niiden luotettavuus on arvioitavissa samoilla menetelmillä tehdyistä tutkimuksista. (Kananen 2010, s.144.)

Peruseriaatteena voidaan pitää sitä, että kerätessä aineistoa, se on dokumentoitu tarkasti ja objektiivisesti. (Alasuutari 1995, s.85) Tässä tutkimuksessa haastattelut suoritettiin teema-haastatteluina, jotka nauhoitettiin haastateltavan luvalla ja nauhoitusten perusteella litteroitiin tekstimuotoon. Litteroituja sivuja muodostui yhteensä 21 ja haastatteluiden keskipituus oli noin 45 minuuttia. Haastattelujen nauhoittaminen on erittäin tehokas keino kerätä suurin

osa verbaalisesta viestinnästä talteen, ja tällöin aineiston luotettavuus parantuu. Nauhoittaminen oli tässä tutkimuksessa perusteltua kuvaamisen sijaan, koska kuvaaminen ei non-verbaalisen viestinnän kautta olisi tuonut teemoihin enempää aineistoa. Haastatteluiden nauhoittaminen on myös haastateltavalle usein parempi vaihtoehto, sillä kuvaaminen voi tuottaa liikaa häiriötä haastateltavan keskittyessä vain omaan ulosantiinsa.

Aineiston analyysissä on tärkeää, että tutkijan omat näkökulmat, oletukset ja arvot eivät vaikuta analyysiin ja siitä tehtäviin johtopäätöksiin. Tutkimuksessa on otettava huomioon kaikki ne esille tulevat asiat, jotka vaikuttavat tutkimuskysymysten ja tutkimusongelman arviointiin. Tutkijana ei saa jättää huomioimatta niitä seikkoja, jotka eivät välttämättä tuo suurimpaan osaa vastauksista, vaan ne on tultava esiin raportoinnissa. (Alasuutari 1995, s.82-89.)

Raportoinnissa pitää noudattaa sille asetettuja määreitä. Raportissa tulee selvittää ainakin seuraavat asiat eli tutkimusongelma, tutkimuskysymykset, aineiston analysointi, johtopäätökset sekä tutkimusasetelma. On tärkeää, että raportoinnissa tulee kaikki oleellinen tieto esille ja jokainen lukija saa selkeän kuvan siitä, mitä on tutkittu, miten on tutkittu ja mikä on lopputulos. Näiden avulla pystytään raportin pohjalta luomaan selkeä kuva siitä, onko tutkimus onnistunut ja mitkä sen ongelmia ovat olleet. Tieteellisyyden periaatteita on, että kaikki tieto ja työskentelytavat ovat julkisia, jotta niitä pystytään objektiivisesti arvioimaan niiden tiedeyhteisön kuin yhteiskunnankin taholta. (Kananen 2010, s. 75-78.)

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa täytyy ottaa huomioon haastatteluiden määrä ja haastatteluiden pituudet. Haastattelussa viittä vankia, ei tutkimuksesta voida tehdä yleistyksiä, vaan tutkimus lähenee jo case-tutkimuksen piirteitä. Kvalitatiivisen tutkimuksen ei edes ole tarkoitus kerätä aineistoa, josta voitaisiin tehdä kvantitatiivisen aineiston kaltaisia yleistyksiä. (Alasuutari 1995, s. 84-86.)

5.3 Aineiston analyysi

Kvalitatiivisen tutkimusaineiston pääanalyysimenetelmänä tässä tutkimuksessa käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Kyseisessä analyysimenetelmässä pyrkimyksenä on muodostaa tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus, jossa analyysiyksiköt valikoidaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti. Analyysiyksiköt nousevat siis aineistosta eivätkä ne ole ennalta harkittuja tai sovittuja. Koska analyysin oletetaan olevan puhtaasti aineistolähtöistä, ei aikaisemmilla havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla tutkittavasta ilmiöstä pitäisi olla vaikutusta analyysin toteuttamiseen tai lopputulokseen. Analyysin haasteena on kuitenkin ajatus jo havaintojen teoriapitoisuudesta ja siksi katsotaan, että täysin aineistolähtöinen tutkimus on hankala toteuttaa. Ajatellaan, että ei ole olemassa objektiivisia havaintoja, vaan esimerkiksi käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmät ovat tutkijan asettamia ja

vaikuttavat siten aina tuloksiin. On kyse siitä, voiko tutkija sulkea pois ennakkoluulonsa aineistoa analysoidessaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009:95, 96.)

Aineistolähtöistä aineiston analyysiä voidaan kuvailla kolmivaiheiseksi prosessiksi, jossa aineistoa pelkistetään ja ryhmitellään sekä luodaan teoreettiset käsitteet. Analysointi käynnistyy tutkimustehtävälle olennaisten alkuperäisilmausten tunnistamisesta ja niiden pelkistämisestä. Pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään yhtäläisten ilmaisujen kootuksi ryhmäksi, jolloin samaa tarkoittavat ilmaisut yhdistetään samaan luokkaan ja luokka nimetään sen sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Tutkijan tehtävänä on päättää tulkintansa mukaan, millä perusteella yksittäiset ilmaisut kuuluvat samaan tai eri kategoriaan. Analyysia voidaan yhä jatkaa yhdistämällä samankaltaisia alaluokkia toisiinsa ja muodostamalla yläluokkia, jotka nimetään luokan sisältöä kuvaavasti. Viimein yläluokat voidaan yhdistää pääluokiksi ja vielä kaiken kattavaksi yhdistäväksi luokaksi. Aineiston ilmaisuja yhdistellessä ja ryhmitellessä sekä luokkia muodostettaessa pyritään vastaamaan tutkimustehtävään. Tuloksissa tutkija kuvaa ryhmittelyjen pohjalta muodostetut luokat ja niiden sisällöt. Johtopäätöksiä tehdessään tutkija pyrkii ymmärtämään asioiden merkityksiä tutkittaville. (Tuomi & Sarajärvi 2009:101, 108, 109, 110, 112, 113.)

Tässä tutkimuksessa toteutettiin aineistolähtöisen sisällön analyysin ohjeiden mukaisesti. Tällöin etsittiin itsenäisesti materiaaliin etsien ilmauksia ja käsitteitä, jotka toistuivat vankien vastauksissa. Sisällön analyysissä etsittiin ilmausten joukosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia sekä koottiin niistä sisällöltään yhteneväisiä ryhmiä. Tällöin laadittiin aineistosta asianmukaiset ala- ja yläluokat tutkimustulosten esittelyä varten. opinnäytetyön raportissa tulokset esitellään alaluokkien mukaisesti, jotka ovat:

- Perheen merkitys ennen tuomiota ja tuomion aikana
- Ystävät
- Vangit ystävien korvaajana
- Työ ja toimeentulo
- Harrastukset
- Vankilan henkilökunnan rooli
- Vankiyhteisöön sopeutuminen
- Tuomiona elinkautinen
- Vapauden määrittely
- Hengellisyys ja ohjelmatoiminta tukena

Kvalitatiivisen tutkimusaineiston analysointi tapahtuu sisällön analyysissä teemoittelun kautta. Jotta teemoittelu onnistuisi, ja siitä voisi tehdä onnistuneita johtopäätöksiä, niin teorian ja aineiston on oltava jatkuvassa vuorovaikutuksessa, eli teorian on kuljettava analysoinnin rinnalla. (Eskola ym. 1998: 174-175.) Teemoittelu on yksinkertaisin tapa lähteä analysoimaan

kyseistä aineistoa, sillä teemat ovat jo osittain muotoutuneet haastattelun aikana. Haastattelun toteutetaan teemahaastatteluna, eli siinä on jo valmiiksi määritellyt teemat, joiden alle kerätään aineistoa kysymysten avulla. Teemoittelua suositellaan analysointitavaksi tutkimuksiin, joissa käsitellään käytännönläheisiä ongelmia. Näin narratiivisesta tutkimusaineistosta saisi poimittua olennaiset asiat johdonmukaisesti. (Eskola ym. 1998: 178.) Valmiiden teemojen pohjalta analysointi on helpompaa, koska tällöin voi keskittyä tietyn teeman sisältämään aineistoon.

Yllä esitetyt ylä- sekä alaluokat muodostuivat vankien litteroituja haastatteluja avatessa sekä analysoidessa. Haastatteluiden litteroitu aineisto purettiin osa-alueisiin, joihin koottiin haastatteluissa ilmenneitä samanlaisia ajatuksia sekä tuloksia. Jokainen haastattelusta irrotettu osuus kuitenkin merkittiin haastateltavan mukaan eli esimerkiksi H1:n tuottama teksti merkittiin eri värillä kuin H4:n tuottama. Näin pystyttiin huolehtimaan tasapuolisuudesta kaikkien haastateltavien välillä. Näistä osa-alueista, joiksi muodostuivat samat kuin teemahaastattelun mukaiset yläteemat, saatiin tehtyä tarkoituksenmukaiset alaluokat.

Haastatteluiden elinkautisvankien tuottama aineisto oli jokaisen haastattelun kohdalla pääpiirteissään samanlaista, eikä suurta hajontaa ollut esimerkiksi perhe kokemuksissa. Tämän vuoksi jotkut luokat oli järkevää pilkkoa pienemmiksi kokonaisuuksiksi ja luokkia hieman yhdistellä, sillä näin saatiin havainnollisempia kokonaisuuksia. Esimerkiksi muiden vankien ja vankiyhteisön rooli sekoittui melko paljon ystäväteemaan, joten niistä muodostettiin kolme alaluokkaa, jotka ovat ystävät, vangit ystävien korvaajina sekä vankiyhteisö. Muuten haastatteluissa kerätty aineisto noudatti melko tarkasti valittuja teemoja. Ainoastaan yksittäiset kysymykset, kuten vapauden määrittely ja kokemus elinkautisesta vankeusrangaistuksesta haluttiin nostaa erillisiksi alaluokiksi, sillä niihin kertyi paljon materiaalia ja niiden merkitys tutkimusongelmaa hahmottaessa on suuri. Toisaalta taas joidenkin alateemojen kohdalta putosi selviä osa-alueita, kuten suku perheteemasta. Tämä johtuu siitä, että perhe tuotti itsessään jo paljon materiaalia ja oma perhe miellettiin läheisimmäksi eikä suvulla tutkimuksen kannalta suurta merkitystä.

Haastatteluiden elinkautisvankien tuottama aineisto oli jokaisen kohdalla melko samanlaista ja se toisaalta aiheutti sen, että tutkimusaineistoa analysoidessa ja siitä raportoidessa haluttiin välttää liiallista toistoa. Tämän vuoksi varsinainen tulososio on tiivistetty ja sen osuus koko raportista on keskiluokkaa. Haastatellut myös jättivät vastaamatta osaan teemoista, kuten esimerkiksi hengellisyys ja ohjelmatoiminta tai heidän vastauksensa olivat suppeita. Tämän vuoksi tulososioon ei kertynyt materiaalia halutulla tavalla. Kuten aiemmin on mainittu, täysin sisällön analyysin mukaista analysointimenetelmää on lähes mahdotonta toteuttaa. Tämä johtuu siitä, että kvalitatiivisen aineiston tulkintaan vaikuttavat erilaiset tekijät, kuten teoreettinen viitekehys, termistö sekä muut valinnat, jotka johtuvat tutkijasta itsestään. Esi-

merkinä tässä tutkimuksessa on teemahaastattelu, joka jo osaltaan ohjasi tutkimusaineistoa tiettyyn suuntaan teoretiedon pohjalta.

6 Tutkimustulokset

Analysoidessa aineistoa kävi selväksi, että haastattelurungon pää- ja alateemat sopivat melko hyvin sisällön analyysissa esille nousseiden seikkojen kanssa yhteen. Haastattelussa alateemoja oli hieman enemmän kuin mitä sisällön analyysissä, sillä loogisuuden kannalta sisällön analyysissä oli hyvä yhdistää joitain alateemoja yhdeksi kokonaisuudeksi. Tulokset esitellään saatujen alateemojen mukaisesti, jolloin pääteema kulkevat mukana jokaisen alateeman esittelyn kohdalla. Pääteemoina ovat: Elämä ennen tuomiota, vankila tukena ja vankiyhteisö tukena.

6.1 Perheen merkitys ennen tuomiota ja vankeudessa

Vankeja haastateltaessa perheen merkitys ja sen korostaminen nousi merkittäväksi teemaksi. Vangit kokivat, että perhe on tärkein osa heidän elämäänsä ja heillä on merkittävä rooli omassa perheessään vankeudesta huolimatta. Kolmella haastatelluista oli omia lapsia ja kahdella perhe käsitti edelleen isän, äidin ja sisarukset.

Perheen merkitys on suuri riippumatta vastaajan iästä, mutta perhekäsitys poikkeaa haastateltujen kesken. Nuoremmat elinkautisvangit nimeävät perheeseen ensisijaisesti omat sisarukset ja vanhempansa. Vanhemmilla haastatetuilla puolestaan erityisesti lasten rooli ja merkitys korostuivat. He mainitsivat ensisijaisesti lapset, kun kysyttiin heidän perhetilanteestaan. Kaikilla haastatetuilla ennen tuomiota ollut parisuhde oli päättynyt joko rikoksen tutkinnan aikana, vapausrangaistusta suorittaessa tai oma puoliso oli ollut rikoksen kohteena. Tämän vuoksi puolisoiden merkitys oli vähentynyt vapausrangaistuksen aikana.

Kaksi vangeista kokee, että heidän perhesuhteensa ovat parantuneet vankeuden aikana. He ovat lähentyneet vanhempiensa kanssa ja kokevat löytäneensä uudelleen omat sisarukset, jotka ovat kasvaneet tuomion aikana. Tämä koskee kahta nuorempaa vankia, joilla ei vielä ole omia lapsia. He, joilla on omia lapsia puolestaan kokevat lapsien merkityksen kasvaneen, mutta heidän kanssaan etäännyttään jatkuvasti. Vangit eivät halua lapsia vierailulle vankilaan miljöön vuoksi ja rajalliset soittomahdollisuudet eivät auta ylläpitämään intensiivistä suhdetta.

Kaikilla haastatetuilla oli ennen tuomiota ollut välit perheeseen joko hyvät tai erinomaiset. He kokivat olleensa tärkeässä osassa perheessään, vaikka kaksi haastatelluista myönsi välien olleen ajoittain melko muodolliset. Yksi haastatelluista myöntää perheen olleen ”turvaverk-

ko”, johon saattoi turvautua tilanteen sitä vaatiessa. Kahdella haastatelluista oli avioero viireillä, mutta silti he kokivat viettäneensä onnellista perhe-elämää.

Haastatellut eivät kokeneet menettäneensä perhettään tuomionsa ja vapausrangaistuksensa vuoksi. He kokevat olevansa edelleen osa muun perheen elämää, vaikka vankilassa oleminen rajoittaakin yhteydenpitämistä ja fyysistä kontaktia lapsien kanssa.

H4: ” Ei tänne skidejä halua tuoda tapaamaan.. Kyl tää on sellanen mesta. Totakai soittelen viikossa monta kertaa ja lomat pyörii.”

Kuitenkin kolme haastatelluista oli menettänyt vaimonsa tai seurustelukumppaninsa joko henkirikoksen tai siitä johtuneen tuomion vuoksi. Yksi haastatelluista oli jo eronnut ennen rikosta ja siitä seurannutta tuomiota ja yhdellä oli parisuhde säilynyt näistä huolimatta.

H3: ”Aikalailla samanlainen tilanne ku nyt.. avovaimo jäi matkalle, mut siskoihi o välit lähenty.. broidiin en pidä yhteyttä..”

Vankeusrangaistus on ollut haastatetuille myös mahdollisuus parantaa välejäan perheeseen. Vaikka kaikki haastatelluista sanoivat perhe-elämänsä olleen hyvää ennen tuomiota, niin kolme heistä kuitenkin korostaa välien perheeseen parantuneen vankeusrangaistuksen aikana. Kaksi vangeista kertoo, että he tapaavat perheenjäseniään enemmän vankeuden aikana kuin ennen sitä ja erityisesti välit sisaruksiin ovat lähentyneet näiden haastatelluiden kohdalla. He myös kertovat perheen ottaneen rikoksen ja sen seurauksen raskaammin kuin haastatellut itse ja perheenjäsenillä kesti toipua kyseisestä järkytyksestä. Esimerkiksi yhden haastateltavan sisko tuli tapaamaan häntä vasta viiden vankeusvuoden jälkeen, mutta nyt heidän välinsä ovat hyvät.

H1: ”Noo lapset todenäkösesti jatkaa siel sijaisperheessä, mut itse yritän osallistua niide elämää nii paljo ku mahollista..”

Haastatellut eivät mielellään halunneet arvioida omaa tulevaisuuttaan ja asemaansa perheessä vapautumisen jälkeen. He ovat selviytyneet perheestä erottamisesta käyttämällä kaikki yhteydenpito mahdollisuudet hyväksi. Kolme haastatelluista kertoi soittavansa perheenjäsenilleen joka päivä ja myös kirjeenvaihto on vilkasta. Muiden vankien rooli koetaan enemmän perehdytyksen kannalta. Neljä haastatelluista kertoo muiden vankien opastaneen heitä vankilan tavoille ja esimerkiksi kertomalla yhteydenpitösäännöksistä. Henkilökunnan avun koetaan olleen vähäistä.

H3: ”Kun katot tota vankiainesta, nii ei siitä paljon apua oo... Henkilökunta on tehny sen verran mikä on mahdollista”

H2:” Henkilökunta ei auttanut mitenkään.. Muista vangeista sen verran, et niidä tulee sosialisoiduttua, oltua tekemisissä ja juteltua”

6.2 Ystävät

Ystävät olivat haastatelluille vangeille merkittävä asia elämässä ennen tuomiota. Kaikki haastatellut kertovat heidän kaveripiirinsä olleen laaja joko harrastusten tai työn kautta. Yksi haastatelluista kertoo, että kaveripiiri muodostui pääasiassa työyhteisöstä ja muista työnkautta tulevista ihmisistä. Haastatellut eivät yhtä lukuun ottamatta osanneet eritellä läheisimpiä ystäviä muusta ystäväpiiristä, vaan kokivat heidän kaikkien olleen samalla tasolla.

Nykyisin kaikkien haastatelluiden ystäväpiiri on kaventunut huomattavasti siitä, mikä se oli ennen tuomiota ja vankeusrangaistusta. Vain yhdellä haastatellulla oli säilynyt lähes kaikki ystävät, mutta hänkin koki yhteydenpidon vähentyneen niin paljon, että on osaltaan kasvanut heistä erilleen. Hän ei kuitenkaan nähnyt tätä pahana asiana tai menetyksenä.

Erityisesti ystävien kohdalla vankeuden tuomat yhteydenpidon rajoitukset olivat vaikuttaneet ystävyys-suhteisiin huomattavasti enemmän kuin perheen kohdalla. Kaksi haastatelluista kertoi tapaavansa ystäviä lomilla, mutta muuten he eivät pidä yhteyttä. Soittomahdollisuudet käytetään yhteydenpitoon perheeseen ja kirjeiden kirjoittaminen koetaan työlääksi.

H2: ”Ei kukaan jaksa viittätoista vuotta oottaa.. Tilanne vankilassa ei muutu eikä siitä jaksa kirjoittaa aina samoja viestejä..”

H3: ”Jos on normitapaaminen viikolla, nii perhetapaaminen jää pois.. Joutuu valitsemaan tuoko tapaamiseen vanhemmat, kaverin vai sisarukset, siin sosiaaliset suhteet tippuu pois.”

Vangit tuovat esille sitä, että ystäväsuhteet automaattisesti kaventuvat, koska ihmiset eivät jaksa odottaa. Neljä haastatelluista kuitenkin korostaa, että ystävydet eivät ole katkenneet sen teon vuoksi, jonka vuoksi heidät on tuomittu elinkautiseen vankeusrangaistukseen. Yksi haastatelluista kertoo, että hänen ystävänsä eivät missään vaiheessa ole hyväksyneet tekoa, mutta eivät myöskään halua tuomita häntä ihmisenä. Vain yksi elinkautisvanki sanoo katkaisseensa välit lähes kaikkiin ystäviinsä jo ennen kuin sai vankeusrangaistuksen. Tämä johtui hänen mukaansa siitä, että ystävät eivät ymmärtäneet tekoa ja alkoivat ahdistelemaan häntä.

6.3 Muut vangit ja vankiyhteisöön sopeutuminen

Muiden vankien merkitys on jokaiselle haastatellulle ollut hieman erilainen. Jokaiselle vangille oli muodostunut eräänlainen ydinryhmä, joiden kanssa he viettivät aikaa. Hyviä ystäviä he eivät kokeneet vankeusrangaistuksen ja muiden vankien tuoneen. Tähän vaikuttaa heidän mukaansa erityisesti se, että muiden vankien vaihtuvuus on suurta. Vain harva vanki viettää samalla osastolla isoakaan osaa vankeusajastaan, joten elinkautisvangit näkevät vaihtuvuuden heidän tuomionsa pituuden vuoksi. Kaikki haastatelluista korostavat, että he eivät kuulu vankiryhmään, eivätkä halua olla osa vankiyhteisön toimintaa. Yksi haastatelluista kuvaa, että hänen riskinsä syyllistyä uusiin rikoksiin kasvaisi huomattavasti, jos hän ystävyystyisi muiden vankien kanssa. Myöskään kukaan haastatelluista ei myöntänyt käyttävänsä huumeita ja tämä osaltaan saa heidät välttelemään liiallista ystävyystymistä muiden vankien kanssa.

H2: ”En oo tullu hakeen tänne ystäviä. sit mennää jo eri tielle, jos täältä haetaan ystäviä. Sit tänne todenäkösesti joutuu uudestaanki.”

H3: ”Täss porukas on tosi paljo niit, joide kaa ei oo mitää yhteistä siviilissäkään, kun en pyöriny huumeporukoide kaa. En vissii oo senttiäkää tienannu rikollisilla keinoilla”

Haastatelluiden ja muiden vankien välinen ystävyys on muodollista. Haastatellut kuvaavat välejänsä muihin vankeihin tasaisen neutraaleiksi, jolloin aina saa juttukaverin, mutta ei sen enempää. Kaksi haastatelluista sanoo saaneensa muutaman sellaisen ystävän, joiden kanssa voisi tavata myös vapautumisen jälkeen. Kolme muuta haastateltua kuitenkin pitää tätä mahdolltomana ajatuksena, sillä elämä vapaudessa on täysin erilaista kuin vankeudenaikana, jolloin myös ihmiset saavat eri merkityksen.

H4: ” En usko, et siviilissä pidetään yhteyttä, ku alkaa uudet kuviot ja pakko alkaa kattoon asioita omalta kannalta

Kaikki haastatelluista elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomituista vangeista kokivat sopeutuneensa hyvin vankiyhteisöön. Syitä tähän he eivät tarkalleen osaa erotella, mutta tärkeimpinä asioina nostetaan esiin omana itsenä olemisen ja oma asenne. Yksi haastatelluista kertoo, että yhteisössä oman roolinsa voi itse määritellä ja ”olla omalla tavallaan” Itsenäisyys ja oma toiminta koetaan merkittävimiksi tekijöiksi sopeutumisessa vankiyhteisöön.

Vankiyhteisön positiiviset puolet on ensisijaisesti ryhmähengessä, jonka neljä haastatelluista kokee tärkeimmäksi asiaksi mitä muut vangit antavat. Ajan viettäminen muiden kanssa vie huomiota ja ajatuksia pois omasta tilanteesta ja huumori tuo vaihtelua. Myös eritaustoista ja eritilanteista tulevat ihmiset tarjoavat sellaista tietotaitoa ja apua, mitä ei välttämättä muis-

sa yhteisöissä saa. Esimerkiksi yksi haastatelluista kertoo saaneensa apua liikuntaharrastuksen aloittamisessa juuri vangeilta. Yksi haastatelluista mainitsee positiivisimpana asiana vankiyhteisössä sen, että se on auttanut häntä avaamaan silmiään tuonut hyviä kokemuksia elämään. Kyseinen haastateltava kertoo viettäneensä suurimman osan aikuiselämästään pääosin naisvaltaisissa yhteisöissä, joten täysin miehinen vankiyhteisö oli hänelle suuri muutos.

H2: " Oon ollu pääasiassa naisten kaa enne tuomioo, tää on avannu silmiä.. näkee vähä toistaki puolta..kokemuksii elämää"

H4: "Seuramiehihän nää on.. tylsää olis yksin"

Negatiivisista vankiyhteisön tuomista asioista nousee kaksi teemaa; huumeet ja yksityisyyden puute. Kukaan haastatelluista ei ollut ennen tuomiota tai tuomion aikana käyttänyt huumeita, joten niiden läsnäolo vankilan arjessa koettiin negatiivisena asiana. Yhden haastateltavan mukaan jatkuva eläminen huumeiden keskellä on vain vahvistanut hänen ajatustaan siitä, että ei halua käyttää muuta kuin alkoholia. Tähän liittyen tuodaan myös esille tiivistä yhteisöä, jossa välillä "tyhmyys tiivistyy" eli toteutetaan yhdessä ideoita, joita ei välttämättä yksi tekisi.

H2: " vankiaines o muuttunu näide vuosie aikana.. nykyään on näitä paapovia sörkkayhteisöjä yms. normivanki ei oo enää mitää"

H5: " ei kannata opetella heidä tavoillee.. joku yrittää olla pikkupomo tai jotai.. jotku jakaa huumeita"

Toisena asiana negatiivisista asioista nousi yksityisyyden puute. Vankiyhteisöstä on mahdotonta päästä pois ja koko ajan olet osana ryhmää. Tämä ajoittain ahdistaa neljää haastateltavaa, jotka kokevat jatkuvan sosiaalisuuden raskaaksi. Tähän ratkaisuna he kokevat parhaaksi vetäytyä johonkin mahdollisimman rauhalliseen paikkaan, kuten omaan selliin ja tehdä selväksi oma mielentilansa. Myös liian pitkä aika samalla osastolla voi käydä raskaaksi ja yksi haastateltava kuvaakin asiaa ympyränä, joka menee liian pieneksi.

Vankihierarkiaa ei haastateltavien mukaan Helsingin vankilan osastoilla ole, ja jengien toimintaa näkee hyvin vähän. Vankihierarkia koetaan julkisuudessa liioitelluksi eikä tällaiselle toiminnalle ole perusteita haastateltavien mielestä, jotka mainitsivat tärkeimmäksi sopeutumiskeinoksi juuri omana itsenään olemisen. Erityisesti juuri fyysisen voiman etulyöntiasema koettiin liioitelluksi. Yksi haastatelluista kuitenkin myöntää, että tietty järjestys vankien kesken on ja tämä määräytyy sen mukaan mihinkä ryhmään kuuluu. Etulyöntiasema on hänen mukaansa niillä, joilla on voimakkain persoona, eikä niillä joilla on eniten voimaa.

Yhdeksi syyksi hierarkian vähyyteen koetaan suuri vaihtuvuus vangeissa, jolloin tällaista järjestelmää ei pääse syntymään. Toisaalta heidän mukaansa jengiläiset sijoitetaan nykyisin

muihin laitoksiin kuin Helsingin vankilaan, joten heidän mukanaan tuomaa järjestäytyneisyyttä ei vankiyhteisön arjessa näy. Yksi haastateltava kuitenkin nostaa romanit erilleen muista vangeista, sillä heillä on hänen mukaansa selvä hierarkia ja järjestys omissa ryhmissään vankiyhteisön sisällä.

H3: ”Tietysti järjestys on olemas, mut johtuuko se lihasten koosta, ni sehän on paskapuhetta. Lähinnä se kuka tuntee kenetkin.. toiset menee aina ekana jos sain, sanotaan et voimakkaimmat personat..”

6.4 Työ ja toimeentulo

Kaikki haastatellut olivat olleet työelämässä ennen tuomiota. Heidän työuransa olivat kestäneet kolmesta vuodesta jopa kahteenkymmeneen vuoteen. He siis kaikki saivat toimeentulonsa työelämästä. Vain yksi haastatelluista sanoi, että ei pitänyt työstään. Hän koki, että töitä tehtiin vain sen vuoksi, että on rahaa juhlia. Haastatelluiden koulutustaso oli joko peruskoulu tai toisen asteen tutkinto. Kenelläkään haastatelluista ei ollut korkeakouluopintoja tai suoritettua tutkintoa. Neljä haastatelluista sanoo työn olleen merkittävä osa elämää. Yhdelle haastatelluista työssä yhdistyi harrastus ja toimeentulo, joten se oli siltäkin osin erittäin suuri osa omaa identiteettiä. Yksi haastatelluista vertaa työtään yhtä tärkeäksi osaksi elämää kuin perhe, sillä työn ansiosta hänellä oli tietyt rutiinit ja elintaso.

H4: ” Töitä oli niin paljo ku jakso tehdä, oma firma..Duuni o perheen ohella tärkeä asia. Rutiinit täytyy olla”

Toimeentulon saamista korosti kaksi haastatelluista, mutta kolmen haastatellun mielestä työ oli myös muilta osin tärkeässä roolissa arjessa. Vapausrangaistuksen seurauksena neljä haastatelluista koki oman työpaikan häviämisen menetyksenä, jonka korvaaminen vankilassa on haastavaa. Kolme haastatelluista oli aloittanut lukion, sillä se koettiin ainoaksi järkeväksi vaihtoehdoksi, josta voi olla hyötyä myös tulevaisuudessa. Työn menetys oli tuonut tilalle kouluttautumisen. Kaikilla haastatelluille oli selvää, että jotain täytyy tehdä, sillä pelkästään sellissä oleminen on hyvin raskasta. Kaksi muuta vankia työskentelivät osastojen putsareina, eli he vastaavat vankilan osaston siisteydestä. Kaksi haastatelluista kokee, että he ainakin jollain tasolla ovat pystyneet säilyttämään omaa ammattiaan myös vankilassa esimerkiksi tekemällä pieniä korjaustöitä.

H4: ”Töillä oon korvannu.. Putsarin hommia ja pientä remppaa. On auttanut pitkästyminen, ei tuu vaan makoiltua”

H2:Jotain on pakko tehdä.. Fiksuinta o opiskella, et se vois viedä mua eteenpäin”

Yhden vangin työnkuva oli taas ollut ennen tuomiota sellainen, että hän pystyi hyvin jatkaamaan töitään vankeudenkin aikana. Hän jopa koki vankeudesta olleen osaltaan hyötyä tiettyjen työn osa-alueiden kehityksen kannalta.

Vankilan tarjoamaa toimeentuloa kritisoitiin. Kolme haastateltavaa koki, että heille maksettavat päivärahat ja korvaukset töistä olivat niin pieniä, että ne eivät riittäneet toimeentuloon vankilassa. He myös pitivät vankilan kanttiinin tuotteita ylihintaisina. Vankien toimeentulosta suurin osa menee kulutustuotteisiin kuten kahviin ja tupakkaan. Yksi vangeista kokeekin rahojen riittävän juuri siitä ansiosta, että hän ei juo kahvia eikä polta tupakkaa.

H1: ”Kahvi o tääl tosi kallista, mul riittää rahat ku en polta enkä juo kahvii.”

Vain yksi haastatteluista saa säännöllisesti rahaa siviilistä ja hän kokee, että ei ilman tätä pärjäisi. Kahdella muulla haastatellulla olisi mahdollisuus saada avustusta läheisiltään, mutta kynnys sen pyytämiseen on suuri ja he mieluummin pärjäävät vankilan tarjoamalla toimeentulolla. Yksi haastatelluista nostaakin tämän epäkohdaksi ja näkee vankien joutuvan eriarvoiseen asemaan, koska osalla ei edes ole mahdollisuutta saada rahaa muualta kuin vangin perus toimeentulosta.

H3: ”Eihä nää riitä mihinkään. Kanttiini on kallis, röökkit ja kahvit sillä saa. Saan siviilistä rahaa, jos tarvii. En viitti kuitenkaan pyytää.”

H2: ”Vankien yhdenvertaisuus ei toteudu, ku kaikki ei saa siviilistä rahaa. Yhessä senttii tunnilta on naurettavaa.. Viiskyt euroo viikolta olis hyvä”

6.5 Harrastukset

Harrastukset olivat haastatelluilla melko pienessä osassa heidän elämässään ennen tuomiota. Harrastuksiksi määriteltiin pääasiassa urheilu, matkustelu ja ystävien kanssa juhliminen. Kaksi haastatteluista kuitenkin sanovat, että he eivät harrastaneet mitään. Yhdelle haastatellulle hänen työnsä oli niin suuri intohimo, että hän koki sen ajaneen harrastusten tehtävää.

Harrastusten merkitys kuitenkin kasvoi huomattavasti vapausrangaistuksen alettua. Tekemisen puute on saanut myös ne haastatellut harrastamaan jotain vankeudessa, joilla ei vapauudessa ollut mitään yksilöityä harrastusta. Perinteinen voimannosto oli ollut kaikilla haastatelluilla jossain muodossa ensimmäinen harrastus, johon he vankilassa ryhtyivät.

H4: ”Salil tulee käytyä, ku ei oo periaattees mitää muuta”

H2: ”Painonnostoo jonki aikaa, mut siihenki kyllästyy.”

Kaikki kuitenkin toivat esiin, että siihen kyllästyy hyvin nopeasti ja voimannostoa tulee harrastettua kausittain. Itsensä kuntoon saaminen on kuitenkin yksi suurimpia motivoivia tekijöitä pitkästyksen lisäksi. Yksi haastatelluista kuitenkin tuo esille laitostumista, joka passivoi ja samalla vähentää innostusta aloittaa mitään uutta. Hän kokee vain odottavansa vapautumista, sillä silloin voi jälleen aloittaa aktiivisen harrastamisen.

Vankilan rajallisia harrastusmahdollisuuksia pidetään yhtenä syynä tylsistymiselle. Yksi haastatelluista oli osallistunut vankilassa järjestettävälle maalauskurssille ja koki tämän mielekkääksi. Pääasiassa kuitenkin haastatellut harrastivat sellaisia asioita, joita he pystyivät tekemään itsenäisesti joko sellissä tai osastolla. Esimerkkeiksi nousivat piirtäminen, säveltäminen ja lukeminen. Yksi haastatelluista kertoi myös harrastavansa ajattelua ja asioiden pohtimista.

6.6 Henkilökunnan rooli

Haastateltavat suhtautuivat kaikki ainakin yleisellä tasolla henkilökuntaan melko neutraalisti. Kolme haastatelluista kertoi, että he haluavat olla henkilökunnan kanssa mahdollisimman vähän tekemisissä, eivätkä pyydä apua. He kuitenkin sanovat saavansa apua tarvittaessa. He näkevät myös omalla käytöksellä olevan vaikutusta henkilökunnan käytökseen eli "metsä vastaa niin kuin sinne huudetaan". Kahdella haastateltavalla olivat tietyt vartijat, joiden kanssa asioivat, mutta muuten hekin välttelivät turhaa kontaktia henkilökunnan kanssa. Kaikki haastateltavat kertovat välttäneensä ongelmat henkilökunnan kanssa eikä henkilöstöllä ole ollut suurta roolia vankeuden suorittamisen kanssa.

H5: ”Pyrin olee mahdollisimma vähä tekemisissä.. Hyvi mustavalkonen kuva. Vangit ja henkilökunta erikseen.. Tietyt vartijat, joide kaa asioin”

H3: ”aika sellanen.. Et kaippa noi ny työnsä tekee. Ei mitää poikkeuksellista; ei mitää erityistä hyötyä, mut eivät oo tulleet vittuilemaankaa”

Henkilökunnan tuki vankeuden alkuaikoina oli neljän haastateltavan mielestä heikkoa. Tähän suurimpana syynä heidän mielestään oli se, että he eivät itse kysyneet neuvoa eivätkä tukeutuneet henkilöstön ammattitaitoon. Kaksi haastateltavaa kertoo, että he ovat saaneet apua asiantuntija henkilöstöltä esimerkiksi eläkeasioissa. Vain yhdelle haastateltavalle oli valvontahenkilöstöstä vartijat sanoneet auttavansa tarvittaessa. Muuten henkilökunta mielletään etäiseksi.

Parannusehdotuksia henkilökunnan toimintaan haastateltavilta löytyy useita. Kolmelta haastateltavalta nousi suurimpana toiveena esiin parempi perehdytys vankeuden alkuaikoina. Haastateltavista jokainen oli ensikertalainen suorittamassa pitkää vankeusrangaistusta, jolloin tie-

to piti itse hankkia. Lisää tietoa olisi kaivattu yleisistä toimintatavoista ja vankilan rutiineista, sillä nämä asiat haastateltavat joutuivat selvittämään muilta vangeilta. Yksi haastateltava korostaa, että hän ei siinä tilanteessa edes osannut kysyä mitään, koska tilanne oli täysin uusi. Hänen mukaansa ulkomaalaisten vankien rooli on vielä huonompi.

H1: ”Tietoa olis voinu olla enemmän.. vaa jotkut vartijat selittää sääntöjä, toiset ei ja sillo on ite opeteltava ne”

H5: ” Se on jo epätasa-arvostaki ku kukaa ei kerro ulkomaalaisille et mite tääl kuuluis olla”

Vain yksi haastateltavista epäilee henkilökunnan pätevyyttä ja toivoisi siihen parannuksia. Esimerkiksi apulaisjohtaja ei vastaa vankien lähettämiin viesteihin, jonka hän kokee ammattitaidon puutteena. Myös vartijoiden asenne vankeja kohtaan kaipaa muutosta. Haastateltava kokee, että vankien ja vartijoiden välillä on vihankierre, joka täytyisi saada poikki.

H2: ”Vartijoista sen verra, et ei tartte tulla tänne töihi, jost ei tykkää. Siit jää vihankierre esim Riihimäel tosi kiree tilanne. Ivallisuus ja asenneongelma.. Kaikki tekee virheitä, mut tulleet tänne vaan vittuilemaan ja vaikeuttaan tilanetta.”

6.7 Tuomiona elinkautinen

Elinkautinen vankeusrangaistus oli tullut kolmelle haastatelluista täytenä yllätyksenä, sillä he olivat kuvitelleet tulevansa tuomituksi taposta, jolloin rangaistuksena on vuosi tuomio. Näillä kolmella haastatellulla esitutkinta oli käynnistetty juuri tapon rikosnimikkeellä, mutta syyttäjä oli nostanut syytteen murhasta. Tämä oli kova isku, sillä samalla mahdollinen tuomion pituus vaihtui epävarmuudeksi. Tämän kaikki haastatellut mainitsevatkin suurimpana asiana, jossa elinkautinen vankeusrangaistus eroaa muista tuomioista. Esimerkiksi yksi haastateltava ei pidä rangaistustaan oikeudenmukaisena, sillä hänen nuoruutensa ja teon harkinnan mukaan olisi tullut tuomita tappona, jolloin hän olisi vapautunut ehdonalaiseen vapauteen suorittuaan yhden kolmasosan tuomiostaan. Elinkautisen vuoksi hänen täytyy suorittaa vankeusrangaistuksestaan vähintään kymmenen vuotta, koska hänet on tuomittu alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta. Tietämättömyys, joka määrittelemättömästä vapautumisajankohdasta johdettu, koetaan hyvin raskaaksi.

H3: ”Kyl se vitutti ku nimike vaihtu murhaks.. olisin vapautunu jo, jos olis menny tappona.. kyl mä vastuun kannan mut tää on epäoikeudenmukasta”

Haastatellut elävät jatkuvan epätietoisuuden alla, sillä heidän papereissaan ei lue vapautumispäivämäärää. Tämä voi aiheuttaa myös vakavampia seuraamuksia, sillä jatkuva epävarmuus ja tuomion suhteeton pituus vaikuttaa myös mielenterveyteen. Yksi vangeista kuvaa pahimmaksi ajaksi sitä vaihetta, jolloin hän oli suorittanut viisi vuotta vankeusrangaistuksensa. Tällöin hän tajusi kuinka kauan hän jo ollut vankilassa ja kuinka paljon sitä on vielä vähintään edessä. Sen hetkisiä ajatuksiaan hän kuvaa synkiksi ja on onnellinen, että ei tehnyt itselleen mitään.

H3: ” Elin tyhjiössä, jossa alko ajatteleen välinpitämättömästi. Se oli vaarallistaki aikaa, mut onneks en tehny mitää tyhmää

H3: ” Jos on hyvä porukka, nii se on suurin osa mielenterveydestä, et tulee toimeen toisten kaa ja viihtyyki.. Havinaista, se o alkanu muodostuu vasta nyt

Se myös aiheuttaa yhdessä haastatellussa passivoitumista, sillä hän ei koe saavansa mitään otetta tuomiostaan. Hänen mukaansa tietty vapautumispäivä saisi aikaan ryhdistäytymistä ja asiat tulisi hoidettua paljon paremmin. Hän kuvaa tilaansa ”linnamoodiksi”.

H5: ” Vuostuomiossa on se päivämäärä, joka täst puuttuu.. Rikkoo tätä. Täs vaan mennää eikä saa otetta mistää. Alkais ryhdistäytyy.”

H1: ” En osaa sanoo.. Elinkautisesta ei tiedä, et millon loppuu, liikkuu vaan paljon huhuja. Pitää olla tyytyväinen tähä ja vapautuu sitte ku vapautuu”

6.8 Hengellisyys ja ohjelmatoiminta

Haastatellut elinkautisvangit kokivat, että evankelisuterilaisella seurakunnalla vankilassa ja sen järjestämällä toiminnalla ei ole suurta merkitystä vankeuden aikana tai siitä selviytymisessä. Kaksi haastatelluista oli käynyt keskustelemassa pastorin kanssa, mutta he eivät kokeneet sitä hengelliseksi toiminnaksi, vaan ennemmin psykologin kaltaiseksi keskusteluavuksi, johon ei sisälly seurakuntaan yleisesti mielletäviä elementtejä, kuten keskustelua Raamattua. Yksi haastatelluista kertoi olevansa aktiivinen pohdiskelemaan ja analysoimaan asioita, jonka hän osaltaan koki hengelliseksi toiminnaksi, vaikka ei usko kristinuskon mukaiseen jumalaan. Kaikki vangeista kuitenkin tiedostivat, että heillä olisi mahdollisuus tällaiseen toimintaan osallistua

Ohjelmatoiminnalla ei ollut suurta osaa elinkautisvankien rangaistusajassa. Vangit eivät kokeneet hyötyvänsä eri ohjelmista, kuten suuttumuksenhallinta-kurssista tai viisi keskustelua muutoksesta kurssista, sillä heidän käsityksensä mukaan henkilökuntakaan ei pitänyt tätä tarpeellisena. Haastatellut vetosivat omaan alhaiseen uusimisriskiin ja siihen, että pitkällä aikavälillä kyseisistä ohjelmista ei ole heille hyötyä, kuten esimerkiksi opiskelusta. Ainoastaan

yksi haastatelluista kertoo käyneensä SuHan ja VKM-ohjelman sekä keskustelleensa päihde-työntekijän kanssa. Hän koe näistä olleen suurta hyötyä, mutta ne ovat kuitenkin antaneet hänelle muutamia työkaluja esimerkiksi suuttumuksen hallintaan ja oman elämän pohdintaan

6.9 Kokemus vapaudesta

Vapauden määrittely koetaan haastatelluiden keskuudessa hankalaksi ja abstraktiksi asiaksi. Jokainen haastatelluista elinkautisvangeista korostaa sitä, että vapauden koko merkityksen voi ymmärtää vasta kun sen on menettänyt. Toiset vangeista eivät ole edes halunneet ajatella vaputta ja sen kaikkia ilmenemismuotoja, sillä se on eräänlainen suojautumiskeino. Toiset taas myöntävät vapauden määrittelyn ja sen pohtimisen olevan suurimpia ajattelun aiheita vankeusrangaistuksen aikana. Kukaan ei kuitenkaan vielä osaa sanoa koko vapauden merkitystä, sillä sen pystyy ymmärtämään vasta vapautumisen jälkeen.

H2: ” Sitä voi iha suoraan verrata elämänlaatuun.. Ihminen on sitä onnellisempi, mitä enemmän se pystyy päättämään omista asioistaan. Vapautumisen jälkeen en aio tehdä enää yhtään kompromissia”.

H1:” Joku kreikkalainen tai turkkilainen runoilija sanoi, et parempi yksi päivä vapaudessa kuin neljä vuotta vankeudessa.”

H3:” Vapaus on vapautta. Erittäin vaikeeta käsittää. Vapaus on just sitä mitä se sana tarkoittaa. Ihmisen oikeus. Ei tätä voi tajuta ilman vankilaa”

Myös Helsingin vankilan erityispiirre, eli sen sijainti nousee yhdeksi vapauden määrittelyn teemaksi. Helsingin vankila sijaitsee metropolin kantakaupungissa, jossa vangit näkevät ihmisten päivittäistä elämää vankilan ikkunoista. Yksi haastatelluista kokeekin tämän raskaaksi, sillä siihen tiivistyy hänen vankeutensa. Hänellä ei ole mahdollisuutta lähteä kävelemään kadulle muiden ihmisten joukkoon.

7 Johtopäätökset

Tutkimusongelmana on, miten elinkautisvangit selviävät vapauden menettämisestä suomalaisessa rangaistusjärjestelmässä. Johtopäätöksissä lähdetään purkamaan saatuja tuloksia tutkimuskysymysten avulla, jotka olivat:

1. Mitä vangit menettävät rangaistuksensa seurauksena?
2. Miten vankila ja vankiyhteisö korvaavat menetykset?

Ensimmäisenä johtopäätöksenä voidaan todeta, että vankien kokemukset vankilasta ja vankeudesta ovat haastateltavien kohdalla melko samanlaisia, vaikka vastaajien elämäntilanne ennen tuomiota oli ollut hyvinkin erilainen erityisesti perhetilanteen kannalta.

7.1 Elämä ennen tuomiota ja sen merkitys vankilassa

Perheen merkitys on vangeille suuri, mutta he eivät koe sitä suurena menetyksenä. Joidenkin kohdalla vankeus on jopa lähentänyt suhdetta perheenjäseniin ja tätä kautta vankeus voidaan nähdä myös hyödyllisenä asiana. Vangit ovat pitäneet yhteyttä läheisiinsä kaikin mahdollisin keinoin ja he kokevat päivittäiset puhelinsoitot tärkeiksi selviytymisen kannalta. Myös tapaamiset ovat osaltaan tärkeitä, mutta ne koetaan esimerkiksi lasten kohdalla epämiellyttäväksi vankilamiljööön vuoksi. Vangit eivät siis omasta mielestään ole menettäneet perhettään, vaikka ovatkin erossa heistä fyysisesti. Vankilan tarjoamia mahdollisuuksia yhteydenpitoon pidetään liian rajallisina, mutta toisaalta haastateltavat ymmärtävät säännösten tarkoituksen. Perheen asema korostuu ystävien kohdalla, sillä rajoitetut yhteydenpitomahdollisuudet halutaan käyttää oman perheen kanssa, jolloin yhteydenpito ystäviin kutistuu. Tätä tutkimustulosta tukee muun muassa Tochin (1979) tekemät havainnot, joissa perheen menettämistä verrataan oman identiteetin menettämiseen ja tämän vuoksi asemasta omassa perheessä pidetään tiukasti kiinni ja ajatus sen menettämisestä suljetaan pois. Haastatellut vangit ovat analyysin perusteella menettäneet lukuisia tärkeitäkin ihmissuhteita vankeudenaikana, mutta perhe on säilynyt.

Ystävät ovat haastattelujen perusteella suurin elämän osa-alue, joka on lähes kokonaan hävinnyt elinkautisvankien elämästä. Tämä johtuu pääosin siitä, että vangit joutuvat valitsemaan perheen ja ystävien välillä rajallisten yhteydenpitomahdollisuuksien vuoksi. Vangit kokevat luonnolliseksi sen, että välit ystäviin viilentyvät ja suurin osa vanhoista tuttavista karsiutuu pois, sillä esimerkiksi 12-vuotta poissa toisen elämästä on niin pitkä ajanjakso, että ihmiset eivät jaksa odottaa. Ystävien menetystä vangit korvaavat juuri vankiyhteisön sosiaalisilla suhteilla, vaikka he eivät koekaan saavansa vankiyhteisöstä ystäviä. Vankilasta he saavat kavereita ja tuttavvia, mutta heitä he eivät halua kuitenkaan tavata vapautumisen jälkeen. Ystäviä ei siis korvata uusilla ystävillä, vaan vangit tyydyttävät muiden vankien kanssa ainoastaan sosiaalisen kanssakäymisen tarpeen. Johtopäätöksenä on myös se, että perheen korostunut merkitys vankeuden aikana voi osaltaan korvata vankien muita ihmissuhteita. Tämän vuoksi vangit kokevat lähentyneensä omaan perheeseensä, sillä muut ihmissuhteet katkeavat huomattavasti helpommin, kuin suhde omiin lapsiin tai vanhempiin.

Yleiseen vankiaineekseen verrattuna haastatellut elinkautisvangit tulevat melko turvatuista olosuhteista. Jokainen haastateltava on ollut työelämässä ja heistä kolme piti työtä tärkeänä

asiana. Tämä koetaankin yhtenä menetyksenä, jonka vapausrangaistus on tuonut. He kokevat laitostumista, he eivät enää pysty toimimaan niin tehokkaasti ja aktiivisesti, ja heillä puuttuu intohimo suunnitella tulevaa. Tämän vuoksi haastatellut vangit korostavatkin niitä pieniä mahdollisuuksia, joilla saa ajan kulumaan paremmin. Vankilassa käytännössä ainoina vaihtoehtoina tekemättömyyden lisäksi ovat työtoiminta tai opiskelu. Pitkäaikaisvangeille työtoiminnassa ei ole mielekkyyttä, sillä se on hyvin mekaanista eikä siinä ole kehittymisen mahdollisuuksia. Ainoastaan yksi haastatelluista oli työtoiminnassa mukana, mutta hän vastasi osastonsa puhtaudesta, joka on hieman vaihtelevampaa, kuin perinteiden työskentely esimerkiksi kilpipajalla. Opiskelu oli toisaalta myös vaihtoehto, jossa vangit pystyivät ajattelemaan mahdollista vapautumista ja opiskelun hyötyjä tulevaisuuden kannalta. Opiskelu koettiin ainoaksi eräänlaiseksi pakotieksi vankeudesta, sillä se loi uusia mahdollisuuksia vapautumisen jälkeiseen elämään. (Vrt. Galtung 1959.)

Toimeentulo yleisesti nähtiin yhtenä menetyksen osa-alueena. Vankilan työstä ja rikosseuraamuslaitokselta saatavaa vankirahaa arvosteltiin, myös sen vuoksi, että se ajaa vankeja eriarvoiseen asemaan. Monet vangeista ovat pelkästään tämän varassa, joten heillä ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia käyttää kanttiinin palveluja, kuin niillä, jotka saavat rahaa vankilan ulkopuolelta. Toimeentulo asiat koettiin myös eräänlaisena vapauden menetyksen osa-alueena, koska haastatellut korostivat, kuinka epämiellyttävää on pyytää jatkuvasti rahaa läheisiltään. Osa heistä pyrkikin tulemaan mahdollisimman hyvin toimeen vankirahalla, sillä tällöin he säilyttivät vapautensa hallita itse ansaittuja "tuloja" ja säilyttää sitä kautta omaa itsemääräämisoikeuttaan.

Harrastuksia ei koettu menetyksenä, sillä haastatellut eivät kokeneet harrastaneensa mitään ennen tuomiota. Harrastuneisuus rajoittui pääasiassa asioihin, jotka ovat myös monelle ihan arkipäiväisiä asioita, kuten kavereiden kanssa oleilu ja lukeminen. Tähän kuitenkin vankeusai-ka on tuonut suuren muutoksen ja harrastukset voidaan nähdä yhtenä korvaavana tekijänä lähes kaikille elämänaloille. (Vrt. Salin 1996.) Vangit harrastavat yhdessä pääasiassa voimannostoa ja kuntosalia, mutta kuitenkin se luo koheesiota vankiyhteisön sisällä. Urheilu onkin vankilan harrastustoiminnan kulmakivi, sillä muita mahdollisuuksia yhteiseen harrastamiseen on melko vähän. Osa haastatelluista kertoo harrastusten tapahtuvan pääasiassa yksin, jolloin esimerkiksi lukeminen ja piirtely toimivat terapeuttisina harrastusmuotoina ja auttavat selviytymään vapaudenmenetyksistä. Tätä ei kuitenkaan nähdä riittävänä ja voimannosto on hyvin mekaaninen harrastus, joten siihen kyllästyy nopeasti. Vangit kaipaavatkin enemmän erilaista toimintaa, sillä se auttaa selviytymään vankeuden tuomasta stressistä.

7.2 Suhtautuminen vankiyhteisöön ja vankilaan

Vankihierarkia ja vankiyhteisön luomat käyttäytymissäännöt ja normi ovat kaikkien haastateltavien mielestä liioiteltuja, jolloin johtopäätöksenä on, että niistä ei ole ainakaan negatiivista vaikutusta vangin selviytymiseen vankeudessa. Vangit eivät näe esimerkiksi järjestäytyneiden rikollisryhmien olevan kovin näkyvillä Helsingin vankilan arjessa. Heidän mielestään julkisuus ja media luovat illuusion, jossa vangit joutuvat jatkuvasti kärsimään hierarkkisesta vankiyhteisöstä, jota johdetaan väkivallan uhan avulla. Heidän mielestään vankeudesta voi itse tehdä niin helppoa tai vaikeaa, kuin itse haluaa, eikä muilla vangeilla ole siihen suurta vaikutusta. Vankien puheista kuitenkin nousee sellaisia arvoja ja käsitteitä, jotka viittaavat vahvaan vankiyhteisön normeihin ja käyttäytymisen edellytykseen. Johtopäätöksenä on, että vangit eivät itse koe kuuluvansa muuhun vankimassaan juuri heidän paremman elämäntilanteen, kuten päihitteettömyyden vuoksi, mutta he ovat sosialisoinnin kautta omaksuneet käyttäytymissäännöt, jotka ovat heille itsestään selvyksiä. (Vrt. Galtung 1959, Morris ym. 1962) Verrattaessa Väkeväsien (2008) tutkimukseen naispuolisista elinkautisvangeista, voidaan todeta, että miesten kokemukset eroavat ainakin henkilökunnan kohdalla merkittävästi naisista. Naiselinkautisvangit odottivat henkilökunnalta empatiaa ja keskusteluapua ja henkilökunnan etäisyys koettiin huonoksi asiaksi, joka vaikeutti vankilassa selviytymistä. Miehet puolestaan haluavat ehdottomasti, että vankien ja henkilökunnan välit ovat muodolliset ja kontaktit esimerkiksi vartijoiden kanssa ovat mahdollisimman vähäiset. Miesvangit eivät kaivanneet keskusteluapua, sillä heille oli tärkeää erottaa vangit ja henkilökunta toisistaan.

Suhtautuminen muihin vankeihin miesten ja naisten kohdalla on melko samanlaista. Muut vangit koettiin epäluotettaviksi ja vankien käyttäytymisnormien ja todellisuuden välillä on selkeä ero. Elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomitut naiset kokivat oman rikostyyppinsä aiheuttavan sen, että he haluavat olla hieman erossa muusta vankiyhteisöstä, mutta miesvangit puolestaan pitivät itseään "parempana", jonka vuoksi he eivät mieltäneet itseään vankiyhteisön jäseniksi. Tässä on selkeä ero ajattelumallissa ja rikostyyppin vaikutuksesta vangin asemaan. Naisvangit selvästi halveksivat enemmän henkirikoksen tehneitä, mutta miesvankien keskuudessa henkirikoksen tehneet pitivät itseään muun vankiyhteisön yläpuolella

Johtopäätöksenä menetyksistä ja niistä selviytyminen vankilan ja vankiyhteisön avulla on se, että elinkautisvankien on hyvin vaikea tässä vaiheessa tuomiota enää yksilöidä niitä asioita, jotka kuuluivat vapautteen ja mitkä ovat vankilan ja vankiyhteisön tuomia asioita. Heillä on kyky miettiä aikaisempaa elämäänsä, mutta he eivät välttämättä osaa punnita niiden merkitystä tuomion aikana. Tähän yhtenä selityksenä voi olla laitostuminen, joka osaltaan passivoi ja sulkee erilaisia vaihtoehtoisia ongelmanratkaisuja pois ja vanki ajattelee elämäänsä pääasiassa vankilan rutiinien kautta. (Vrt. Cohen ym. 1986). Osa haastatelluista myöntää, että

vapauden ja aikaisemman elämäntilanteen pohtimisen on jättänyt pois kokonaan myös suojelukseen itseään. Yhdelle vangille oman tilanteen pohtiminen ja analysointi oli osaltaan aiheuttanut jopa itsetuhoisia ajatuksia tuomion käydessä liian raskaaksi.

Henkilökunnan merkitys on vähäinen. (Vrt. Galtung 1959)Kaikki haastatellut haluavat pitää muodolliset ja erittäin etäiset välit vartijoihin ja muuhun henkilökuntaan. He korostavat polarisoitunutta ajattelua, eli vangit toimivat keskenään ja henkilökunta tekee työnsä. Henkilökuntaa ei suoranaisesti kritisoida, vaan he ymmärtävät vartijoiden työnkuvan ja roolin. Kyseiset haastatellut vangit eivät siis pidä itseään vankiyhteisön jäsenenä, eivätkä kuitenkaan halua turvautua henkilökuntaankaan. Johtopäätöksenä on, että elinkautisvangit ovat toisaalta sopeutuneet erittäin hyvin vankiyhteisön sisäisiin sääntöihin ja toimintamalleihin, joista tulee myös ajatus siitä, että henkilökuntaan kannata pitää yhteyttä muuten kuin tärkeissä asioissa.

Selviytymisstrategiat ovat haastatelluilla elinkautisvangeilla samanlaisia, joten he käyttävät samoja selviytymiskeinoja selvittääkseen omaan identiteettiin tulevasta uhasta. Haastatellut ovat selvästi Galtungin (1959)tutkimuksissa esiintyviä vankeja, jotka "pakenevat" rangaistustaan vankilayhteisöön eivätkä vankiyhteisöön. Tällöin he pyrkivät mukautumaan sääntöihin ja rutiineihin ja tekemään itsestään eräänlaisia mallivankeja, jotta rangaistus tuntuisi siedettävämmältä. Haastatelluiden tuottamasta aineistosta käy ilmi, että he ovat vankeuden alkuaikoina turvautuneet myös järjestelmän osittaiseen vastustamiseen, sillä he kaikki ovat valittaneet tuomiostaan ja yhdellä haastatellulla on edelleen valitusprosessi kesken. Tätä voidaan pitää yhtenä Galtungin selviytymisstrategian muotoina, vaikka valittaminen ei suoraan kohdistu itse laitokseen ja sen toiminnan kritisoimiseen. Haastatellut elinkautisvangit eivät kuitenkaan "pakene" vankiyhteisöön ja vankikulttuurin tuomaan yhteenkuuluvuuden tunteeseen, joten heillä on selkeä selviytymisstrategia, joka pohjautuu vankilayhteisöön ja vankilan normien noudattamiseen. Terence ja Pauline Morrisin (1962) tutkimukset tukevat tätä, sillä haastatellut elinkautisvangit voidaan nähdä ritualisteina tai osiltaan laitostuneina, joilla on yhtenä päämääränä vältellä vankiyhteisöön kuulumista ja noudattaa vankilan sääntöjä.

Itse vankilaa ja sen hierarkiaa ei koeta rangaistuksena, vaan se on osa vapauden menettämistä ja haastatellut vangit ymmärtävät sen tarkoituksen. He eivät myöskään usko vankilan pelotevaikutukseen, vaan pitävät vankilassa olemista melko helppona. Eli tässä tapauksessa rikoslain henki toteutuu melko hyvin. Vankila ei luo omilla puitteillaan mitään ylimääräisiä rangaistuksia, vaan se on väline, jolla vapauden menettäminen voidaan panna täytäntöön

7.3 Oma tuomio

Tuomitseminen elinkautiseen vankeusrangaistukseen oli kaikkien haastatelluiden mielestä suurin yllätys ja järkytys, johon he eivät olleet varautuneet. Kaikki haastatelluista olivat aja-

telleet tulevansa tuomituksi joko taposta tai törkeästä kuoleman tuottamuksesta. Heidän mielestään teko ei täyttänyt murhan tunnusmerkkejä ja monet kokivat esitutinnan ja syyttäjän tulkinnat virheellisiksi. Tämä on melko yllättävää, sillä kaikissa tapauksissa oli käytetty erittäin raakaa väkivaltaa uhria kohtaan. Vangit kokevat, että heidän tuomionsa on aivan liian ankara tekoon nähden. Eniten vankeja omassa tuomiossaan mietitytti tuomion pituus, sillä he uskoivat saavansa vuosituomion, jossa sovelletaan vähennyksiä. Kaikki haastatellut olisivat pystyneet suorittamaan tuomiostaan puolet ehdottomassa vankeudessa, sillä he ovat ensikerतालaisia. Tämä ei kuitenkaan onnistu elinkautisessa vankeusrangaistuksessa, sillä ehdonalaista voi alkaa anomaan vasta, kun tuomiosta on suoritettu vähintään 12 vuotta.

Kaikille haastatelluille oli elinkautinen vankeusrangaistus tullut yllätyksenä ja he ovat selviytyneet vankeudesta pääasiassa kahdella eri tavalla. Osa haastatelluista on selvästi tukeutunut vankiyhteisön ja pyrkivät sieltä samaan sen sosiaalisen tuen, jota he kaipaavat. Tässä haastatellut elinkautisvangit kuitenkin haluavat kaikki korostaa, etteivät kuulu "normaalivankeihin", vaan he pitävät itseään hieman ulkopuolisina. Tämä on ollut heille tietoinen ratkaisu, sillä jokainen haastatelluista korostaa, että muut vangit ovat rikollisia, mutta he itse ovat vankilassa vain yhden virheen vuoksi. (Vrt. Kivivuori 2011.) Kukaan ei kuitenkaan ole vetäytynyt täysin vankiyhteisöstä, vaan he saavat sieltä täytettyä sosiaaliset tarpeensa. Johtopäätöksenä on, että haastatellut elinkautisvangit korvaavat menetyksiään vankiyhteisön avulla tietoisina kuitenkin siitä, että he eivät halua ystävystyä kunnolla muiden vankien kanssa, vaan säilyttää hieman etäiset välit. Tämä voi olla myös eräänlainen puolustautumiskeino siihen, että heille ajatus siitä, että muut vangit olisivat vertaisia heidän kanssaan, on epämiellyttävä.

8 Pohdinta

Onko todella niin, että vankilaan tuomitun henkilön ainoa rangaistus on vapauden menettäminen? Kuten haastateltavatkin totesivat, niin vapauden menettäminen on kokonaisvaltainen asia, joka vaikuttaa kaikkiin elämän osa-alueisiin ja ihmisen identiteetti ja maailmankuva joutuvat suureen muutokseen, sillä vankilassa ollessaan heillä ei ole sitä määräysvaltaa omiin asioihinsa, mitä he ovat pitäneet itsestään selvyytensä koko aikuisikänsä. Tutkimuksen perusteella voidaankin pohtia sitä, että ovatko suomalaisen rangaistusjärjestelmän rangaistukset liian vähäisiä ja pitäisikö rangaistusasteikkoa koventaa. Mielestäni esimerkiksi elinkautisen vankeusrangaistuksen vähäisyydestä ja siitä, että se on käytännössä määräaikainen tuomio, ei ole perusteltua. Vaikka vangeilla onkin tieto, että heillä on suuri todennäköisyys vapautua 12 vuoden vankeuden jälkeen, niin silti tuomiossa on jatkuva epävarmuustekijä. Tämä lisää rangaistuksen kovuutta mielestäni huomattavasti, sillä elinkautisvangilla ei ole mitään mitä odottaa tulevaisuudelta. Heillä ei ole sitä päivämäärää, joka muilla vangeilla on

tiedossa. Tästä johtuen heillä voi laitostuminen näkyä muita vankeja enemmän, sillä vapautumista ei haluta edes ajatella sen kaukaisuuden ja epävarmuuden vuoksi.

Onko elinkautisella vankeusrangaistukselle perusteita suomalaisessa rangaistusjärjestelmässä? Tunnepitoisesti ajatellen esimerkiksi juuri murhasta tuomitulle elinkautinen vankeus tuntuu täysin oikealta rangaistukselta. Samalla myös monelle tulee mieleen, että vankeuden tulisi sisältää myös muita rangaistuselementtejä kuin ainoastaan vapauden menettäminen. Vapauden menettäminen kuitenkin sisältää monia eri osa-alueita, jotka kuormittavat psyykettä ja aiheuttavat jatkuvaa pohdintaa omasta tilanteesta. Vankeus ei itsessään näiden haastattelijien perusteella toimi pelotevaikutuksena ainakaan rikoksen uusijoiden kohdalla, sillä vankeus koetaan melko helpoksi suorittaa, kunhan vain on oma itsensä. Silti henkinen kuormittavuus ja tietoisuus vankilan ulkopuolisesta elämästä ovat niitä tekijöitä, jotka todellisuudessa muodostaa vapausrangaistuksen rangaistavuuden.

Haastatellessa elinkautisvankeja heidän puheessaan tuli useita ristiriitaisuuksia, jotka liittyivät esimerkiksi suhtautumisessa omiin menetyksiin. He toisaalta kokivat menettäneensä kaiken, mutta kysyessä tarkemmin heidän menetykset erityisesti perheen kohdalla osoittautuivat vähäisiksi. He ymmärsivätkin menettämisen siten, että menetys tapahtuu, kun perhettä ei näe enää koskaan. Heillä kuitenkin on vahva usko siihen, että perhe odottaa heitä vapautumisen jälkeen ja kaikki jatkuu ennallaan, kuten ennen tuomioon johtanutta tekoa ja vangitsemista. Sama koskee myös muita elämän eri osa-alueita. Vangeilla on suuri luottamus tulevaisuuteen, joka odottaa vapautumisen jälkeen. He eivät näe siinä mitään ongelmaa eikä se toisaalta mietitytä heitä. Tämä on tietenkin ymmärrettävää, sillä heillä on toisaalta yksi selviytymiskeino miettiä elämä vapaudessa erittäin positiiviseksi asiaksi, jossa ei ole samanlaisia vastoinkäymisiä kuin vankeudessa. Haastatteluja tehdessä myös kävi ilmi, että vangeilla oli taipumus esittää aikaisempi elämä erittäin positiivisessa valossa juuri perheen kohdalla. Muut osa-alueet saivat huomattavasti kriittisempiä arvioita ja niistä pystyttiin puhumaan menetyksinä. Perheellä on vangeille niin merkittävä asia, että sen menettämistä ei edes haluta ajatella, joten siitä muodostetaan elämänalue, johon tukeudutaan ja sen voimavaroihin luotetaan.

8.1 Kehittämisideat

Haastateltavien tuomia kehittämisideoita tuli aineistosta muutamia, jotka selvästi kyseisten elinkautisvankien mielestä kaipaisi muutosta. Suurimpana ongelmakohtana nähtiin informaation määrä vankeuden alkuaikoina. Vangit eivät ensikertalaisina kokeneet saavansa mitään käytännön perehdytystä vankilan säännöistä ja toimintatavoista henkilökunnalta, vaan heidän oli turvauduttava vankiyhteisöön tässä asiassa. Heidän ensikertalaisuuttaan ei kokemuksen mukaan huomioitu tarpeeksi, vaan he ovat jokaisen asian joutuneet opettelemaan omatoimisesti. Tämä on osaltaan vaikeuttanut heidän selviytymistään vankeudesta juuri sen alkuaikoi-

na, sillä jatkuva epätietoisuus oman tuomion pituudesta sekä täysin vieraasta maailmasta aiheuttavat suurtakin stressiä. Mielestäni haastatteluiden perusteella Rikosseuraamuslaitoksella on tällä hetkellä keskitytty pääosin vankien asteittaiseen ja suunnitelmalliseen vapautumiseen, johon käytetään resursseja huomattavasti enemmän, kuin vangin perehdyttämiseen vankeuteen ja sen tuomiin muutoksiin elämässä.

Rikosseuraamuslaitoksen erilaiset toiminnat ja koulutukset ovat suljetuissa laitoksissa melko vähäiset pitkäaikaisvankien näkökulmasta. Elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomittu joutuu suorittamaan tuomiostaan suuren osan suljetussa vankeudessa, joten myös heille pitäisi tarjota enemmän mielekkäämpää ja pitkäkestoisempaa toimintaa. Tällä hetkellä kaikki haastatellut kertovat, että ainut varteenotettava vaihtoehto on lukiokoulutus, sillä se on pitkäkestoinen prosessi ja siitä saa myös hyödyn vapautumisen jälkeiseen elämään. Yksi haastatelluista kuitenkin kertoo, että lukiokoulutus on liian haastavaa hänelle eikä hänellä ole mielenkiintoa suorittaa niin iäkkäänä uutta tutkintoa. Vankilan tarjoama työtoiminta on erittäin mekaanista ja toistaa itseään, joten se on enemmän suunnattu lyhyempiä tuomiota suorittaville vangeille. Esimerkiksi ruuvien lajitteluun voi kyllästyä hyvinkin nopeasti. Kehittämiseksi voisi olla, että resurssien sen mahdollistaessa elinkautisvangeille ja muille pitkäaikaisvangeille järjestettäisiin jo suljetussa laitoksessa hieman kehittävämpää toimintaa, joka voisi myös madaltaa kynnyksiä avolaitoksen ja suljetun laitoksen välillä.

Vankeja sijoitellessa pitäisi haastattelujen perusteella ottaa paremmin huomioon tuomion pituus. Näin pystyttäisiin paremmin huomiomaan jokaisen vankiryhmän erityistarpeet ja pitkäaikaisvankien stressiä voitaisiin vähentää, sillä jatkuva muuttoliike omalla osastolla käy rasakaksi. Tämä voisi myös parantaa elinkautisvankien kokemusta vankilasta ja vankiyhteisöstä, sillä nykyisessä mallissa he joutuvat usein viettämään samalla osastolla aikaa esimerkiksi sakkovankien kanssa, joilla on täysin eri asenne vankeutta ja vankilaa kohtaan. Elinkautisvangit viettävät kuitenkin vuosia samassa laitoksessa, josta muodostuu heille tuttu ympäristö, joka luo varmuutta omaan selviytymiseensä vankeudessa. Lyhytaikaisvangeilla puolestaan vankeus on väliaikainen pysähdys, joten heidän ei tarvitse suunnitella tai välittää osaston siisteydestä, viihtyvyydestä tai muustakaan elämänlaadun kannalta merkityksellisestä asiasta

8.2 Oman ammatillisen kasvun reflektointi

Opinnäytetyö prosessini alkoi vuoden 2013 alussa, jolloin lähdin muotoilemaan ajatusta ja tutkimusongelmaa. Tutkimusongelman muotoileminen lähti omasta henkilökohtaisesta kiinnostuksesta rikosseuraamusalan lainsäädäntöä, sen kehittämistä ja muotoilua kohtaan. Lainsäädäntö yleisesti ajatellaan hyvin etäiseksi ja abstraktiksi aiheeksi, jolla ei nähdä suoraa kytköstä arjen työskentelyyn. Omasta mielestäni kuitenkin lainsäädännön yksittäisilläkin sanoilla ja muotoiluilla voi olla hyvin konkreettisia vaikutuksia juuri rikosseuraamusalalla, jolla

käytetään yhteiskunnan suomaa rangaistuksen täytäntöönpanoa ja rajoitetaan ihmisen itsemääräämisoikeutta. Tämä on hyvinkin ongelmallista, sillä rangaistuksia ei haluta periaatteessa nähdä ihmisoikeuskysymyksenä. Itseäni kiinnosti erityisesti lain muotoilu vapausrangaistusten tehtävästä, jossa määritellään ainoaksi rangaistukseksi vapauden menettäminen. Mielestäni vapauden menettäminen on niin laaja asia, jota tulisi tutkia myös käytännön läheisesti. Tällöin kohde ryhmäksi muotoutui ensisijaisesti vangit, jotka joutuvat päivittäin kokemaan kyseisen lainkohdan merkityksen ja arvioimaan sen toteutusta käytännössä.

Opinnäytetyöprosessini eteni melko epätasaisesti ja varsinaisesti työskentelin tutkimuksen kanssa vain satunnaisesti. Erityisesti täysipäiväisesti työskentely ja muiden kurssien suorittaminen samanaikaisesti veivät voimavaroja, joita olisi tarvittu opinnäytetyöprosessiin. Olin kuitenkin onnekas siinä suhteessa, että sain harjoittelupaikan Helsingin vankilasta, jossa pystyin myös erittäin saumattomasti hoitamaan haastattelut, joita tutkimukseni tarvitsi. Sain myös paljon tukea Helsingin vankilan henkilökunnalta, joka auttoi valitsemaan vankimassasta tutkimukseen soveltuvat henkilöt. Myös näiden vankien saaminen haastateltavaksi oli huomattavasti helpompaa, sillä haastatteluaika oli joustava.

Varsinaisten haastatteluiden ja raportoinnin välillä kului liiallisesti aikaa, jonka vuoksi prosessin eteneminen viivästyi. Aiempi tavoitteeni oli valmistua jo joulukuussa 2013, mutta tämän vuoksi näin parhaimmaksi siirtää tavoitetta helmikuulle 2014, jotta pystyisin paremmin paneutumaan raportin kirjoittamiseen. Tämä autoikin suunnittelemaan rakennetta ja hankkimaan lisää aineistoa teoreettiseen viitekehykseen, jotta siitä pystyttiin rakentamaan selkeämpi kokonaisuus.

Prosessina opinnäytetyön tekeminen on ollut opettavainen ja olen saanut selkeämmän kuvan kvalitatiivisen tutkimuksen tekemisestä sekä sen osa-alueiden erilaisista käytännön ongelmista ja niiden ratkaisemisesta. Tutkimuksen kannalta parityö olisi ollut verrattain käytännöllisempi ratkaisu, sillä siinä olisi saanut enemmän näkökulmia analysointiin, työn rytmittäminen olisi kenties sujunut paremmin ja työmäärää olisi voinut jakaa tehokkaasti molemmille. Olen kuitenkin tyytyväinen lopputulokseen ja omaan panostukseeni opinnäytetyössäni. Kyseinen prosessi on ollut ehdottomasti koko ammattikorkeakoulun raskain, mutta tietenkin samalla antoisin, koska olen saanut perehtyä syvällisesti rikosseuraamusalan asiakaskuntaan sekä pystynyt tuottamaan tieteellisen raportin aiheesta, jolla on suuri vaikutus ammattilaisen kehittymisen kannalta. Opinnäytetyöprosessissa olen pystynyt hyvin käyttämään hyödyksi aiempia opintojani ja työtäni Rikosseuraamuslaitoksessa.

Tutkimukseni avulla olen pystynyt syvällisesti perehtymään rikosseuraamusalan asiakaskuntaan ja kriminologiseen tutkimukseen, joista uskon olevan erittäin paljon hyötyä ammatillisen kehittymisen kannalta. Olen pystynyt johdonmukaisesti tieteellisiä periaatteita noudattaen

hankkimaan aineistoa ja peilaamaan sitä aikaisempiin tutkimuksiin sekä erilaisiin kriminaali-
poliittisiin suuntauksiin. Näin olen saanut lisättyä ammattitaitoani ja samalla olen pystynyt
käytännössä perehtymään kvalitatiivisen tutkimuksen käytänteisiin, sen ongelmakohtiin ja
eettisiin kysymyksiin, joita tutkimuksessa pitää ottaa huomioon.

Mielestäni pystyin toteuttamaan kvalitatiiviseen menetelmään perustuvan tutkimuksen melko
hyvin. Aineiston laajuudesta johtuen, tästä ei voida tehdä kattavia johtopäätöksiä, mutta se
ei lopulta ole kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoitus. Tutkimuksen edetessä huomasin, että
vangeista saadun tiedon avulla pystytään selkeämmin hahmottamaan niitä ongelmakohtia,
joita pitkäaikaisvankeuteen sisältyy. Tutkimus olisi voitu myös tehdä case-periaatetta noudat-
taen, eli tällöin olisi valittu vieläkin suppeampi haastateltavien määrä, mutta heidän kohdal-
laan olisi toteutettu huomattavasti laajempi haastattelu ja kenties joitain muita tiedonhan-
kinnan menetelmiä. Tutkimuksen eettisyyttä pyrittiin huomiomaan prosessin jokaisessa vai-
heessa ja tässä onnistuttiin melko hyvin. Vaikeuksia tuotti pääasiassa litteroinnissa ja ana-
lyysivaiheessa, jossa tutkimuksen luotettavuuden kannalta piti tehdä erittäin huolellista työtä
ja samalla käyttää tasapuolisesti kaikkien haastateltavien aineistoa. Tässä prosessin vaiheessa
on myös vaarana, että tutkijan omat ennakkoluulot ja mielipiteet ohjaavat aineiston analy-
ysiä tiettyyn suuntaan, joka puolestaan vie tutkimuksen luotettavuutta.

Lähteet

- Alasuutari, P. 1995. Laadullinen tutkimus. 3.painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Bentham, J. 1830. The Rationale of Punishment . Viitattu 20.11.2013
<http://www.laits.utexas.edu/poltheory/bentham/rp/>
- Brax, T. 2010. Oikeusministerin vastaus kirjalliseen kysymykseen eduskunnassa.
http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_639_2010_p.shtml
- Cohen, S., Taylor, L. Mielenterveyden säilyttäminen. Tutkimus pitkän vankeuden vaikutuksista.
- Corlett, A. 2009. Responsibility and Punishment. Alankomaat: Springer.
- Eskola, J., Suoranta J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8.painos. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.
- Galtung, J. 1959, The Prison Society. Oslo. Universitetsforlaget.
- Haaste 3/2013. 1990-luvun lama, rikollisuus ja vaikutukset rangaistuksiin. Haaste-lehden artikkeli. Viitattu 12.11.2013.
<http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Lehtiarkisto/Haasteet2013/Haaste32013/1368802644860>
- Haaste 4/2008. Murha ja elinkautinen. Haaste-lehden artikkeli. Viitattu 08.08.2013.
<http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Juttuarkistoaiheittain/Kriminaalipolitiikka/1302673259682>
- Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kiema, I. 1988. Grontenfeltin kokoelma: vankeinhoitolaitoksen vanhojen kirjojen kokoelma. Helsinki. Vankeinhoidon koulutuskeskus
- Kivivuori, J. 2011. Rikollisten veljeys. Kriminologisia näkökulmia rikollisten sosiaalisiin suhteisiin. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy.
- Kuula, A., Tiitinen, S. 2010. Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa Ruusuvoori, J., Nikander, P., Hyvärinen, M.(toim.) Haastattelun analyysi.
- Lagerspetz, E. 2010. Poliittinen vapaus. Teoksessa J. Räikkä (toim.) Yhteiskuntafilosofia. UNIPress ab.
- Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Lazarus, R., Folkman, s. 1984. Stress, Appraisal, and Coping. New York. Springer Publishing Company.
- Melander, S. 2010. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Luentosarja. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. 2010.
- Mohell, U., Pajuoja, J. 2006: Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tallinna.
- Morris, T., Morris Pauline. 1962. The Experience of imprisonment. British Journal of Criminology.

Morris, N., Rothman, D. 1995. Oxford History of the Prison: The practice of punishment in Western World. New York. Oxford University Press.

Oikeus: Seuraamukset 2013. Viitattu 22.09.2013. <http://www.oikeus.fi/5857.htm>

Pajuoja, J. 1986. Katsaus rangaistuksen historiaan. Helsinki. vankeinhoidon koulutuskeskus.

Pellinen, T. 1992. Ehdonalaisen vapauden kehitys Suomessa. Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden laitoksen julkaisuja. Helsinki.

Rikoslaki 19.12.1889/39

Rikosseuraamus: Rikosseuraamulaitos. viitattu 02.10.2013. <http://rikosseuraamus.fi>

Rikosseuraamus: Seuraamukset 2013. Viitattu 19.01.2013.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/vankeus.html>

Rikosseuraamusviraston menettely ohje 2008. Valvotun koevapaudetoimeenpano(6/011/2008) Viitattu 11.11.2013.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/saannokset/maarayksetjaohjeet/valvotunkoevapaudetoimeenpano60112008.html>

Rosseau, J-J. 1762. Yhteiskuntasopimuksesta eli valtion oikeudet johtavat aatteet. Suom. Lehtonen, J. 1997. Hämeenlinna: Karisto.

Salin, S. 1996. Elinkautisvangit. Elämähän se on muurien tälläkin puolella. Helsinki. Oy Edita Ab

Strategia 2011-2020. Rikosseuraamuslaitos.viitattu 20.03.2013.
<http://rikosseuraamus.fi/54002.htm>

Sykes, G. 1958. The Society of Captives. A Study of a Maximum Security Prison. Princeton. Princeton University Press.

Tilastollinen vuosikertomus. 2012. Viitattu 01.12.2013.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/julkaisut/tilastollinenvuosikirja.html>

Toch, H. 1975. Men in Crisis. Human Breakdowns in Prison. Chicago. Aldine Publishing.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vankeuslaki 23.9.2005/767.

Väkeväinen, N. 2008. Murhasta tuomittuna - elinkautista vankeutta suorittavien naisten elämä vankilassa.

Wennberg, M. 2010. Hyväksyttävä Rangaistus. Teoksessa J. Räikkä(toim.) Yhteiskuntafilosofia. UNIPress ab.

Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus 2012. Lausuntotiivistelmä. Viitattu 18.10.2013.
http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1363776884820/Files/OMML_71_2012_lausuntotiivistelma_42_s.pdf

Taulukot

Taulukko 1. Elinkautisvankien lukumäärä vuoden alussa vuosina 1992-2013 sekä vuoden aikana alkaneet elinkautisrangaistukset, vapautuneet elinkautisvangit ja suoritettujen rangaistusten keskipituus vuosina 1992-2012.....	10
---	----

Liitteet

Liite 1. Tutkimuslupa

Päätös

7.5.2013

12/332/2013

Kari Lägerkrantz
XXXXXXXXXXXX
XXXXXXXXXXXX

Hakemuksenne 22.4.2013

Tutkimuslupahakemus

Olet hakenut Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea-ammattikorkeakoulun rikosseuraamusalan koulutusohjelman opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajana toimii yliopettaja Arja Saunamäki. Työelämän yhteyshenkilönä on Helsingin vankilan apulaisjohtaja Irene Litmanen.

Tutkimuksen aihe

Opinnäytteessä kartoitetaan elinkautisen vankeusrangaistuksen tuomia menetyksiä vangille sekä selviytymistä niistä vankilan ja vankilayhteison avulla.

Tutkimuksen toteutus

Noin viiden elinkautisvangin haastattelut ensisijaisesti Helsingin vankilassa.

Lupahakemus

Haette lupaa haastattelujen suorittamiseen.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimuslupahakemuksenne mukaisesti. Vankien haastattelut tulee sopia vankilan johtajan tai apulaisjohtajan kanssa.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus haastatteluihin. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa.

Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joutu alkupuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Helsingin vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vennissakatu 2A, 01301 VANTAA). Opinnäytteestä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.flomster@om.fi). Rikos-

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 HELSINKI

Puhelin
029 56 61000

Telekopio
029 56 00440

Sähköpostiosoite
kirjasmo.rise@om.fi

2(2)

seuraamuslajios pidättää oikeuden julkaista opinnäytteen intranet- ja tiivistelmän internet-sivuillaan.

Tähän päätökseen voi hakea muutosta Helsingin hallinto-oikeudesta. Valitusosoitus liitteenä.

Kirsti Kurvajärvi
kehitysjohtaja

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Eteä-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja Katri Järvinen
Helsingin vankilan johtaja Eeva Säisä
Helsingin vankilan apulaajohtaja Irene Litmanen
Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kirjastonhoitaja Silja Rekomaa

Liite 2. Teemahaastattelun runko

Kuinka tuomio on mielestäsi mennyt?

Elinkautinen vs. vuosituomio

Miten on vastannut odotuksia?

Miten määrittelet vapauden?

1.teema: perhe ja suku

Millainen perhetilanne sinulla oli ennen tuomiota?

Mikä oli perheen merkitys ennen tuomiota?

Miten koet tuomion muuttaneen tätä?

Millaiseksi koet nykyisen asemasi perheessä?

Millaiseksi kuvittelet tilanteen vapautumisen jälkeen?

Millä keinoin olet selviytynyt perheen menettämisestä?

Kuinka tässä tilanteessa on auttanut vankilan henkilökunta/ muut vangit/ työtoiminta/koulutus/ muu

2.teema: ystävät

Millainen ystäväpiiri sinulla oli ennen tuomiota? entä nyt?

Miten koet muut vangit tässä tilanteessa?

Mikä vankien merkitys on vankilassa selviytymisessä?

Miten tuomio on muuttanut kaveripiiriäsi?

3.teema: työ ja toimeentulo

Mikä merkitys työllä oli ennen tuomiota?

Kuinka olet tätä korvannut vankilassa?

Miten koet vankilassa saatavan toimeentulon? Riittävä? yms

4.Teema Harrastukset

Mitä harrastit ennen tuomiota?

Mitä harrastat tuomion aikana?

Miten koet harrastusten merkityksen muuttuneen tuomion aikana?

5. teema: henkilökunta

Kuvaile lyhyesti Helsingin vankilan henkilökuntaa

Miten henkilökunta tuki vankeuden alkuaikoina?

Koitko sen hyödylliseksi? Mitä olisi voinut parantaa?

Mitä toimia henkilökunta teki, jotta rangaistuksen suorittaminen olisi tuntunut helpommalta suorittaa?

6. teema: ohjelmatoiminta

Miten koet vankilan ohjelmatoiminnan?

Auttaako tämä selviytymään?

Hengellisyys/ vertaistoiminta?

7. vangit

Kuinka olet sopeutunut vankiyhteisöön?

Vankiyhteisön positiiviset puolet? Negatiiviset?

Vankihierarkiaan tottuminen, onko ollut vaikeaa? Miten vaikuttaa rangaistuksen suorittamiseen?

Liite 3. Suostumuslomake haastatteluun

Kirjallinen suostumus haastatteluun osallistumisesta

Olen rikosseuraamusalan opiskelija Laurea-ammattikorkeakoulusta ja teen haastattelututkimusta elinkautisesta vankeusrangaistuksesta. Jokaiselta haastateltavalta pyydetään kirjallinen suostumus osallistumisesta haastatteluun. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastattelussa käsitellyt asiat on tarkoitettu opinnäytetyötä varten ja haastattelumateriaalia käytetään ainoastaan tässä työssä. Käsittelen antamianne tietoja erityistä varovaisuutta noudattaen ja sinua ei voida tunnistaa materiaalista tutkimuksen missään vaiheessa. Allekirjoittamalla tämän lomakkeen, annatte kirjallisen suostumuksen osallistumisesta haastatteluun.

Suostun haastateltavaksi Kari Lägerkrantzin opinnäytetyöhön liittyen.

Aika ja paikka: _____

Haastateltavan nimi: _____

Haastateltavan allekirjoitus: _____

Sitoudun opinnäytetyössäni noudattamaan tieteelliselle tutkimukselle asetettuja hyvän käytännön periaatteita koko opinnäytetyöprosessin ajan.

Aika ja paikka: _____

Haastattelijan nimi: _____

Haastattelijan allekirjoitus: _____